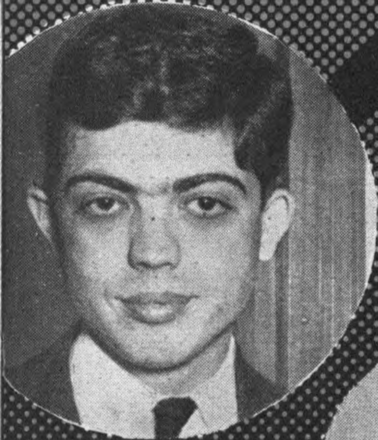
AKİS

HAFTALIK MECMUASI

Plânlama Dairesinde KRİZ

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

YIL: 9, Cilt: XXV, Sayı : 431

Yazı İşleri :
Rüzgârlı Sokak No. : 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara

★

İdare :
Rüzgârlı Sokak No. : 15
Rüzgârlı Matbaa
Tel : 10 61 96

★

Başyazar :

Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü

Mübin TOKER

★

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 1.500 TL.

İlân işleri :
Telefon : 10 61 96

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :
Milli Eğitim Basımevi

FİYATI : 1 LİRA

Basıldığı tarih: 30.9.1962

Kapak Resmimiz

Plânlama
İstifalar

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Yepyeni AKİS'in hazırlıklarına ait çalışmalar, son iki hafta içinde mecmuada sürekli toplantılara vesile verdi. Bu toplantılarda AKİS'in, nedense herkesi hep pek meşgul eden Kurmay Heyeti bazı kararlara vardı. Bunların birincisi, yeni AKİS'in "Her Aileye 1 AKİS" prensibine uyularak hazırlanması, mecmuanın bilhassa politika hâdiseleri dışındaki taraflarıyla her hafta bütün bir ailenin ilgisini çekecek zenginlikte olmasının sağlanmasıdır. Bu itibarla yeni AKİS, eskisinden bambaşka bir hava içinde 15 Ekim Pazartesi günü değil, 20 Ekim Cumartesi tarihini kapağında taşıyarak çıkacaktır. O tarihten itibaren mecmua haftanın başında yerine, sonunda yayınlanacak, Ankara ve İstanbulda Cuma günleri okuyucularının eline geçecektir. Bu suretle, kış mevsiminin dinlenme günlerinde her aile AKİS'ini okumak fırsatını bulacaktır.

Yeni AKİS, bir defa daha Türk Basınına yenilikler getirmektedir. Piyesler, filmler, konserler, plâklar, romanlar 20 Ekimden itibaren AKİS'te bizde hiç görülmemiş şekilde ele alınacaktır ve AKİS okuyucuları seçilen tarzı çok seveceklerdir. Tesbit ettiğimiz şekil kısa zamanda bütün Türk basınında moda olursa, hiç kimse şaşırmamalıdır. Ancak bu taklit, hemen daima olduğu gibi bir şekil benzetmesinden ileri geçmeyecektir. Zira AKİS, bu yazıları bundan böyle sahalarının en yetkili şahsiyetleri olan ve bir kısmı AKİS'in zaten yazarları bulunan kimselerin imzalarıyla, onların hususiyetlerini de taşır halde verecektir. Bunların yanında, sanat hayatının bütün bu ve diğer dallarının faaliyetleri metin yazıları halinde AKİS'te akislerini bulacaklardır.

AKİS'in ressamları şu anda, daha seyyal ve canlı kapak şekilleri bulmak için çalışmaktadırlar. AKİS'in kapakları statik halden çıkarılacak ve bir başka yenilik Türk basınına getirilecektir. Sadece kapaklar değil, mecmuanın iç mizanpajı üzerinde de dikkatle durulmaktadır. İç mizampaj mecmuanın yeni hüviyetinin izini taşıyacak ve mecmua tekniğindeki son gelişmeleri getirecektir. Mizanpajın esası, "hareket içinde bir derli topluluk" olacaktır.

Yeni AKİS, okuyucularıyla rabıtasını daha sıkı hale getirecektir. Bu rabıta, yeni sayfalarda çerçevesini bulacaktır. Bilhassa Kadın sayfaları baştan ele alınmakta ve Türkiyenin en iyi Kadın sayfaları yazarı olduğunda herkesin ittifak ettiği Jale Candan kendi okuyucularına daha direkt tarzda hitap etmek imkânına kavuşturulmaktadır. Jale Candanın yapacağı, AKİS'te yeni açılacak sütunların sâdece birini teşkil edecektir. Daha başka sütunlarda okuyucular cazip konuların bizde hiç alışılmamış şekillerde işlenmesine şahit olacaklardır. Bu arada, cemiyet hayatına verilen önem ve o bahiste bulunan yeni tarz da dikkatleri mutlaka çekecek, her hafta iki tam sayfa içinde bütün toplumu bulmak imkânı hasıl olacaktır. AKİS'in, istihbaratı o sahaya eğilince neye muktedir bulunduğu şaşılarak görülecektir. Nihayet, yepyeni konular ilk defa olarak yeni AKİS'in sayfalarında boy gösterecektir.

AKİS'te şu anda en ziyade dikkat ve ilgiyle okunan yazılardan biri olan "Naziler" tarzındaki seriler, yeni mecmuanın üzerine eğilenlere ufuk açmıştır. Yeni AKİS'te son derece alâka çekici etüd, hatıra, açıklama ve özetlemeler, büyük röportajlar bir kaç hafta sürecek seriler halinde okuyuculara sunulacaktır.

Şimdiden söylenebilecek olan, 20 Ekimde, yaz uykusundan uyanan Türk hayatının canlı ve hareketli devresi başlarken AKİS'in de bir başından ötekine, tazelik aşısı yapılmış halde ve mecmuacılıkta bir hâdise yaratacak şekilde yayın yolunda bir hamleye girişeceğidir. "Her Aileye 1 AKİS" az zamanda en ziyade tatbik edilen bir prensip olarak ve dillerden düşmeyecek bir slogan halinde gündelik hayatımızın parçası sayılacaktır. 20 Ekimi bekleyiniz. 20 Ekimin AKİS'i, Türk mecmuacılığında bundan sekizbuçuk yıl önce AKİS'in çıkmasıyla başlayan yeni devrenin devamını teşkil edecektir.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XXV, Sayı: 431

AKİS
HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

1 EKİM 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Üstüste küpler

Bugün Türkiyeye bakanlar, eğer memleketimizi mutlaka bir şeye benzetmek isterlerse, mutlaka üstüste konmuş küpleri hatırlayacaklardır. Bir yıl öncenin bugüne nazaran farkı küplerin şöyle daha bir düzelmiş, birbirlerine daha geniş satıhları değmiş, alt katı daha muntazam hale gelmiş olmasıdır. Küplerin devrilmesi ihtimali, elbette ki azalmıştır. Hiç üstüste duramayacakmış gibi geldikleri devir geride kalmıştır. Ama devrilirlerse gürültüsünün aynı olacağı hususunda hiç kimsede tereddüt bulunmamalıdır. Buna rağmen, hem de altında kalacakları muhakkak kimselerin, grupların, zümrelerin müvazeneyi bozmak için sadistcesine sarfettikleri gayretleri akılların baştan tamamen gittiğini düşünmeden seyretmek imkânı yoktur. Allahtan ki en alttaki küp sağlamdır ve dört bir tarafından da çekilse henüz kenara kaçacak gibi görünmemektedir. Küpler devrilince sadece en alttaki ayakta kalır. Ondan gayrı hemen hepsi, karınlarının üstünde yuvarlanır da yuvarlanır. Tâ, bir yere toslayıncaya kadar.

Türkiyede, dıştan finanse tahriklerin de, içten finanse tehlikeli oyunların da varlığını tabii görmek lâzımdır. Milletlerarası komünizm, armudun ağzına düşmesi için ağacı, malik olduğu bütün imkânlarla sallamaktadır. Eski "Altın Devir"lerinin geri gelebileceği hayalindeki D.P. li kazazedelerle, A. P. nin başına geçmiş ırkçı takım ise küplerin yıkılmasının kendilerine iktidar yolu açacağını sanmaktadır. Bu iki gayrette şaşılacak taraf yoktur.

1962 Türkiyesinde şaşılacak nokta, bu iki tarağın ikisinde de bezleri olmadığı halde bazısı sadece hissi sebeplerle, bazısı ensantrik olma çabasıyla, bir kısmı inançsızlığın verdiği hüzünle bir belirli memleketçi aydın grubunun küp deviricilerinin oyununu oynamasıdır. Memleketlerinin başına belâ olan maceracıların kudret mevkiine hep, en ziyade o sınıfın omuzuna basarak geldiği, geldikten sonra da en ziyade o sınıfın anasından emdiği sütü burnundan getirdiği hatırlanırsa şaşkınlık sebebi daha da artar.

Plânlama

Açık arttırma

(Kapaktaki plâncılar)

Geçen haftanın sonunda, Devlet Plânlama Dairesinin sığındığı

Müstafi Plâncılar otomobille uzaklaşıyorlar
Öfke ile kalkanlar

Memleketin Siyasi Panoraması

Metin TOKER

Devlet Plânlama Dairesindeki son istifalar, gündelik politika arenasında hiç şüphe yok bir süre çalkantıya sebep olacaktır. Herkes, meşrebine göre, şimdiden kendisine bir hücum yönü bulmuştur. Bazıları Hükümeti, bazıları plâncıları haksız bulmaktadır. Kimi plâncıların davranışını ilim haysiyetinin gereği, kimi çocukluklarının ve burunlarının fazla büyümüş olmasının neticesi saymaktadır. Nihayet, rejimi "Ağaların Rejimi" diye damgalayanlar politikacıların 1962 Türkiyesini idare edemeyeceklerinin yeni delilinin gözler önüne serildiğini söylemektedirler.

Bunlar hep, hâdisenin derinine gitmeden varılan hükümlerdir. Cereyan eden, yüzeyde görülenden çok daha önemli bir oluştur. Türk toplumu içinde İhtilâlden bu yana belirmiş olan bir gelişme, zaman zaman yalpalamasına rağmen hayırlı istikametinde bir yeni dönemeci dönmüştür.

Şurası açık bir gerçektir ki plâncıların davranışının öyle ilim haysiyetiyle, fikirde sebatla, karakter sağlamlığıyla bi alâkası yoktur. Plâncılar, teknisyen hüviyetini terkettikleri yahut onunla yetinmedikleri için istifa etmişlerdir. Zira görevleri, görüşlerini hükümet görüşü haline sokmak değildir. Mevkileri, hükümetin yanıdır. Hükümet Başkanına bağlıdırlar ve en çok, tavsiyelerde bulunmak hakkına sahiptirler. Sorumluluk Başbakana ait bulunduğuna göre Başbakan bu tavsiyeleri aynen uygular, bu tavsiyeleri kısmen uygular, bu tavsiyelerin tam tersini uygular. Eğer her teknisyen, tavsiyesi yerine getirilmediği için istifasını verecek olsaydı bu, ya dünyanın teknisyensiz kalmasına, ya teknisyenler diktatoryasına yol açardı. İlim haysiyeti, fikirde sebat, karakter sağlamlığı bir teknisyenin kendi görüşü haricinde tavsiyede bulunmaması, başka fikirlerin tasdikçiliğini yapmamasıdır. Ama, "Ya benim dediğim olur, ya istifa ederim"in medeni toplumların ilim hayatında, ciddi teknisyen davranışında yeri yoktur. Teknisyenin ne söylediği bilinir, teknisyenin söylediği karşısında sorumlu devlet adamının ne yaptığı bilinir. Bu iki bilgi üzerine dayanılarak sorumlu devlet adamının tutumu umumi efkârda, Mecliste tartışılır. Nihayet, seçmen önüne gitme zamanı gelince hesap görülür. Memleket, iyi tavsiye alan devlet adamının fena davranmış olduğuna inanırsa onun yerine başkasını betirir. Aksi halde, onu yerinde muhafaza eder. Ama teknisyen, hiç bir zaman bu hesaplaşmada taraf olmaz. Demokratik düzenin bu çok basit kaidesini bilmemezlikten gelmek imkânı yoktur.

Plâncılar, bugün teknisyen olarak istifa etmemişlerdir. Plâncılar, bir siyasi görüşte oldukları ve Hükümet o görüşü benimsemediği için görevlerini terketmişlerdir. Hani, bir koalisyon ortağının ayrılması gibi. Kendilerini Hükümetin altında değil, yanında görmek suretiyle hataya düşmüşlerdir. Belki de, gördükleri itibar ve saygı, tecrübesizlikleri dolayısıyla kendilerinde böyle bir zehap uyandırmıştır. Fakat görüşlerini, siyasi bir cephenin içinde savunmakta devam ederlerse, Türk politikasının sol kanadına ve dolayısıyla memlekete büyük hizmet edeceklerdir. Bugün bir takım krypto'ların eline düşmüş ve doğrusu istenilirse tehlikeli, milli menfaatlere aykırı bir istikamette süratle seyretmekte olan bu kanat komünist değil, sol iktisadi görüşlere sahip bu genç aydınların getirecekleri taze havayla kendini kurtarmak imkânını bulacaktır.

Türkiyedeki oluş budur.

Oluşun hayrı, iki partili başladığı için kötü politikacıların elinde mezhep mücadelesi halini almış bir siyasi hayatın bugün normal mecrasına girme istidadını kazanmasıdır. Bugün iktidarda bulunan üç parti aslında bir cepheyi teşkil etmektedir. Bu cephe İngilteredeki Muhafazakârların, Almanya ve İtalyadaki Hristiyan Demokratların, biraz deformasyonla Amerikadaki Cumhuriyetçilerin cephesidir. Bunun yanında, henüz bir temel üzerine oturmamış sol temayüller vardır. Bu temayüller Avrupanın sosyalist partileri, yahut Amerikanın gene biraz -yahut, oldukça- deformasyonla Demokrat Partisi gibi bir çerçeve içine giremediği için sallantıdadır ve kuzey rüzgârlarının tehdidi altındadır. Bu rüzgârlar Türkiyede sınıf çatışmalarını körükleme gayretindedir ve gözünü, çalışan kütlelere dikmiştir. Sosyalizm, artık hiç bir yerde bu değildir. Kendilerine yardakçı olarak bazı genç aydınları da bulmuş olan krypto'lar bolşevizmin oyununu oynamaktadırlar. Türkiyemiz için elzem solu, bu tasalluttan, solun itibarı daha çok zedelenmeden çekip kurtarmak lâzımdır.

Bunun yapılması günü gelmiştir. Türkiyede ciddi bir sosyalist parti, ancak Meclisten kütleye doğru kurulur. Bunun dışındaki her çaba ya bir oyun, ya hayaldir. Tabii Senatörlerin içinde, plâncıların solculuğu gibi solcu fikir taşıyanlar mevcuttur. Meclisteki siyasi partilerde o görüş sahipleri vardır. Bunlar, bir kadro teşkil edebilirler ve sosyalizmin siyasi kuvveti olurlar. Plâncılar ve bir takım başka genç aydınlar partinin iktisadi görüşünü çizmelidirler. Sosyalist Partinin, isminden başka her şeyi bugün hazır halde bulunduğuna göre parayla tutulmuş tatlısu kahramanlarını komünistlikleriyle başbaşa bırakıp milli, sıhhatli bir sol teşekkülü iktidardaki orta cephenin yanına getirmek zamanı gelmiştir.

A. P. ye gelince o, bir avuç gericinin, ümmetci ve ırkçının son iltica yeri olarak, mezhep partilerinin sonuncusunu teşkil edecektir. Bir yandan komünistler, diğer tarafta, bu A. P. bugün iktidarda bulunan ve aslında tek cephe sayılması gereken Koalisyon ile yeni Sosyalist Partinin getirecekleri sağlam ortam içinde kavrulup kalacaklardır.

Plâncıların, teknisyenden çok fazla siyasi inanışları dolayısıyla yaptıkları çıkışın memleket için açtığı hayırlı ufuk budur.

Meclisin E blokunu teşkil eden binanın kapısından elini kolunu sallıyarak girmek isteyen basın mensupları, Plânlama Teşkilâtı binasına her zaman bu kadar kolaylıkla girerler- bir gazeteciyi, kapıyı tutmuş olan hademe hışımla çevirdi. Gazeteci Basın bürosuna gideceğini, kendisine reva görülen muameleye biraz da üzülerek söyleyince, tıknaz odacı "Danışma" yazılı kapıyı göstererek, izin alınması gerektiğini belirtti. Şaşkın bakışlarla "Danışma"ya giden gazeteci uzun süren araştırmalardan sonra, her zaman rahatlıkla girip çıkabildiği binaya zorlukla dahil oldu.

Plânlama Teşkilâtı binasında bu tıkı tedbirler sadece ve sadece gazeteciler için alındı. Zira haftanın orta ında, Devlet Plânlama Dairesi uzmanları, haftanın başında Başbakana erdikleri istifaları duyulduktan ve endileri sonucu beklemeğe koyulduktan sonra kimseyle görüşmemeyi, ele gazetecilerle bu konuda tek lâf ahi etmemeği prensip olarak kararştırmışlar ve manastırda uzun oruç giren rahipler misali odalarından şarı çıkmamağa başlamışlardı.

Haftanın başında Başbakan, istiları aldığında bunları okumadı bile ve okumadığını da müstafi ahbaplarına gülerek söyledi. Bir defa bunun lüzumuna inanmıyordu, sonra istifayı gerektiren önemde bir hâdisenin de mevcut bulunmadığını biliyordu. Bu çeşit bir istifanın Plâna, Başbakanla plâncıların çok göz nuru ve gayret, çok emekle hazırladıkları esere zarar verebileceği açık olduğundan hâdisenin dışarıya aksetmemesi gerektiğinde ittifak edildi. Ama istifaların duyulması, Basına sızması gecikmedi. Plâncılar durumun, kendileri Teşkilâttaki odalarından eşyalarını topladıkları için hissedildiğini, daha sonra İnönüye, mahcup bir edayla ifade ettiler.

Uyanan hayret

Bir belirli grubun, genç teknisyenleri bir süredir gösterişli bir şekilde istifaya teşvik ettikleri bilinmektedir. Grubun ekseriyeti başka sevdalarda kimselerdir. Bunlar, Plânın değil, Plânın felsefesinin Hükümet tarafından kabul edilmediği gerekçesini sebep diye ortaya sürmüşlerdir. Ama genç ilim adamlarının bu telkinlere kapılacakları öylesine sanılmıyordu ki, istifaların duyulması her şeyden çok hayret uyandırdı. Plâncılar, öz çocuklarını boğmağa azimli melanet erbabının ağına düşmekten kendilerini kurtarabilirler diye ümit olunuyordu. Kurtaramamaları hüzün yarattı. Hele ilk adımın atılmasında ilim adamlarına hiç yakışmayan tamamile hissî bir sebebin baş rolü oynadığı öğrenilince, hayret ve hüzün yerini hayal sukutuna bıraktı.

Eski türkçe sözler

Hükümet, Plâna son şeklini vermek üzere beş ciltlik tasarıyı, tasarı Danışma Kurulundan da geçtikten sonra ele aldı. Pek çoğu bizzat plâncılarla mutabakat halinde yapılmış değiştirmeleri uyguladı. Kabinede, bilhassa iç finansman konusunda tartışmalar oldu. Alican - Melen ikilisi bir tezi, Feyzioğlu - Ecevit - Seçkin bir başka tezi savundu. Nihayet, bir ara formül üzerinde ittifak edildi. Durumdan plâncılar da haberdardılar. Zira daha önce, Maliyeden Alaybekin de katıldığı bir alt komisyonda bazı esaslar üzerinde mutabık kalınmıştı. Hükümet, Plânı onayladıktan sonra tasarıyı yeniden basılmak üzere Plânlama Teşkilâtına gönderdi. Gönderilen müsvedde, görüşmeler sırasında Başbakan Yardımcısı Ekrem Alicanın önünde duran metindi.

Plâncılar, müsveddeyi tetkik et-

İnönü Plâncılarla bir toplantıda

Eser ortada

tiklerinde bazı yerlerinde eski harflerle düşülmüş bazı notlar gördüler. Eski harfleri bilmediklerinden bunları bir bilene okuttular. Bunlar Alicanın kaleminden çıkmış, kendisine ait notlardı ve bazı paragrafların kenarına yazılmıştı.

Vergi reformları bahsinde Plâncıların teklif ettikleri sistemlerle alâkalı kısımların yanında kırmızı kalemle daire içine alınmış olan bu özel düşünceler, uzmanların pek lehine ibareler taşımıyordu. Alican bazı noktalarda, eski yazıyla "malûm düşünceler", "bilinen sistem", "malûm olan sistemin neticesi" gibi notlar düşürmüştü. İşte bunlar, uzmanların düşünce sisteminde büyük tepki yaptı. Demek ki Başbakan Yardımcısı, uzmanları büyük töhmet altında bırakıyordu!

Uzmanlar meseleyi birkaç yönden kendilerine göre tefsire tâbi tuttular. Evvelâ, Plânlama Teşkilâtını tedvire memur olan Başbakan Yardımcısının kendileri hakkında öyle düşüncelere sahip olması ayıptı. İkincisi, Hükümetin Teşkilâtı tedvire memur ettiği üyesinin kendileriyle tamamen aykırı fikirde olması ve bunu izhar etmesi beraber çalışmalarını -hiç değilse bundan sonrakileri- imkânsız kılıyordu. Üçüncüsü, bu müsveddenin, yanındaki notlarla kendilerine gönderilmesinde bir kasıt aradılar, buldular ve başlarında bulunan Bakanın, Teşkilâttakilerle çalışma arzusunda olmadığı kanısına vardılar. Yapılacak bir hareket vardı: İstifa etmeleri gerekiyordu.

İstifa kararı

Osman Nuri Torun, Ayhan Çilingiroğlu ve Atilla Karaosmanoğlu bir araya gelip durumu konuştular. Nejat Erdel o sıralarda Romada bulunduğundan görüşmelere katılamadı. Uzmanlar, Erdelin de gelmesini beklemeyi, onun da fikrini almayı kararlaştırdılar. Ama istifa etmeyi, prensip olarak akıllarına koydular. Erdele sadece beraber olup olmıyacağı sorulacaktı. Aslına bakılırsa Plânlama Teşkilâtının dörtlüsünün ayrı hareket etmesi imkânsızdı. Nitekim Erdel Romadan döner dönmez istifayı Başbakana vermeyi kabul etti ve en çabuk şekilde istifanameler yazıldı.

Haftanın birinci yarısında saat 17 sıralarında Osman Nuri Torunu Başbakanlığın merdivenlerinde elinde iri sarı bir zarfla görenler Plânlama Teşkilâtı Müsteşarının Başbakana niçin geldiğini imkânı yok tahmin edemediler. Torun, kendisinin ve arkadaşlarının istifanâmelerini gerekçeleriyle birlikte İnönüye sundu.

Kulağa Küpe

Alıngan İkizler

Hani Cumhurbaşkanının "Bu memleketi edepsizlere bırakmayacağız" dediği yazılmıştı ya,. Sonra Başbakan Mecliste, ırkçıların marifetlerinden bahsetti. Aman efendim, Yeni İstanbulla oynaşlarında bir celâllenme, bir celâllenme.. Makaleler, fıkralar, Osmalardan demeçler: Kimmiş bu edepsizler? Kimmiş bu ırkçılar?

Onlardan başka kimse ne meraklandı, ne telaşlandı.

Arkadan, başka bir laf ortaya atıldı: Komünistler Türkiyeye 500 milyon lira akıtmışlar ve bir takım organlar tutup propagandaya girişmişler. Bunun üzerine de başta Yön, bir kaç yayın organıyla bir kaç saloncu başladılar feryada: Efendim, bu iddianın ispatı lâzımmış, kimmiş parayı alan, kim tesbit etmiş, bu nasıl lafmış..

Onlardan başka kimse ne meraklandı, ne telaşlandı.

Ya maazallah, biri çıkıp ta düpedüz "Ördek!" diye bağırmış olsaydı?

Gerekçe

Dört Plâncının istifanamelerinde gerekçe olarak ilk plânda, Plânlamayı tedvire memur Başbakan Yardımcısıyla aralarındaki fikri aykırılık gösteriliyordu. Mesele bütün teferruatıyla anlatılmış, ayrıca Yüksek Plânlama Kurulundaki müzakereler sırasında, bağlı bulundukları Yardımcının hareketlerine de işaret edilmişti.

Ziya Müezzinoğlu
Güç yolun ağzında

Daha sonra, Y. T. P. Grubunda geçen bir olay da zikredilmekte ve olay birinci maddeye bağlanmaktaydı. Olayın Plâncılara intikali gazeteler vasıtasıyla olmuştu. Y. T. P. li Bakanlardan Yusuf Azizoğlunun Y. T. P. Grubunda yaptığı bir konuşma ve bu konuşmasında hazırlanan plânda Anayasaya pek çok yerde aykırılık bulunduğunu iddia etmesi, bu aykırılıkların Alican tarafından didik didik edilerek düzeltildiğinin söylenilmesi, uzmanların, bağlı bulundukları Bakanla tamamen ayrı fikirde olduklarını belirtiyordu ki bu da beraber çalışmalarını imkânsız kılmaktaydı.

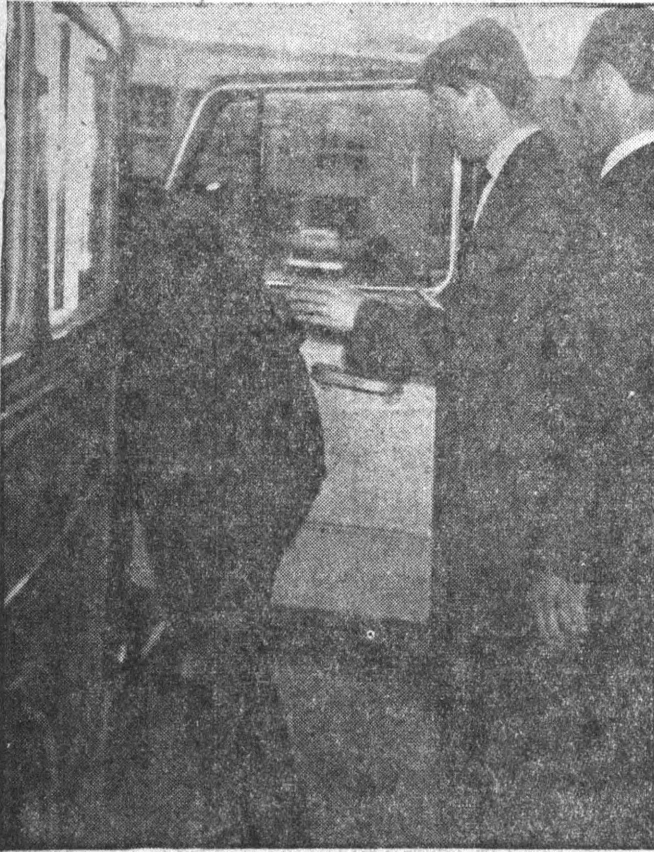
Hakikaten, bu haber o gün basına birden bire intikal ettirilmiş, adeta bu intikalde bir küçük oyun oynandığı havası dahi sezinlenmişti. Cevdet Perinin el altından haberi yaymağa çalışması, Grubun içindeki konuşmanın fevkalâde bir önem taşıdığı havasını hissettiriyor ve bunun duyurulmasında sanki ısrar ediliyordu.

Uzmanlar, ancak üçüncü madde olarak Plânda Hükümet tarafından yapılan değişiklikleri bahis konusu ettiler. Ancak, bu değişiklikler yeni değildir. Lâfı çok edilmiştir. Hükümet, vergilemeyi toplumun sosyal tesviyesinin vasıtası olarak kabul etmemektedir. Sınıflar arasında yaklaştırmayı vergileme suretiyle yapmayı reddetmektedir. Sosyal adaleti kalkınmanın ne önünde, ne arkasında görmektedir. Yanında telâkki etmektedir. Bu yüzden de iç finansmanın kaynaklarının bulunması ve vergi politikasının tesbiti işini plâncıların değil, kendisinin, Hükümetin sorumluluğu içinde görmektedir. Üstelik, iç finansman konusunda rakamlar da ortaya atılmış, mutabakatlara varılmış, plâncılar itirazlarını yapmakla beraber bu konuda sözün Hükümete ait olduğunu kabul etmişlerdir.

O zaman istifa etmeyen uzmanlar, Alicanın notlarından alınınca o anlaşmazlıkları hatırladılar!

Değişiklikler

Bakanlar Kurulunun plân üzerinde yaptığı değişiklikler, özellikle iç finansmanla ilgili 5. ciltte ve vergi reformları bölümündedir. Bu değişiklik Hükümet üyelerine nazaran çok cüzidir ve plânın ana hatlarına

Plâncılar gazetecilerden kaçıyorlar

Bir sıçrarsın çekirge..

dokunmamaktadır, plâncılara göre ise son derece önemli ve plânın hedeflerine varmasını önleyecek kadar büyüktür.

Bakanlar Kurulu ve Plâncılar Plânın uygulama politikasında satır ve satır beraberdirler. Bu bakımdan 5. cildin 664. sahifesiyle 667. sahifeleri arasında değişiklik yoktur.

Bu kısımda, vergi reformlarıyla ilgili bölümün ana hatlarında değişiklik yapılmamış ve her iki taraf durumu şöyle izah etmiştir:

"Tasarrufları azamileştirecek olan vergi politikası, aynı zamanda kaynakların en iyi tahsisini sağlayacak, teşebbüs gayretini baltalamıyacak ve gelir dağılımında sosyal adalet kaidelerini dikkate alacak bir politikadır."

Ayrıca, her iki tarafın plânın tatbikinde devletin oynayacağı rol hususunda fikirleri birleşmekte ve bu: "Devlet bütün ekonomiyle ilgili olarak alacağı düzenleyici tedbirlerin dışında kendi harcamalarını uygun bir şekilde programlayarak ve çeşitli organların çalışmaları arasında tamamlayıcılığı sağlıyarak plân hedeflerinin gerçekleşmesinde en önemli rolü oynayacaktır" şeklinde ifade edilmektedir.

667. sahifede başlayan plânın finansmanı kısmı, iki taraf arasında fikir ayrılıkları doğuran kısımdır. Bu kısmın başlarına, yani genel görüşlere Bakanlar Kurulu dokunmamıştır. Öyle ki, plânın finansmanı konusunda birinci madde olarak alınan "Enflasyonsuz Finansman" bölümünün virgülü dahi değiştirilmemiştir.

Ayrıca, "Finansman politikasındaki fiziki denge" ve "Toplam tasarruf hacmi ile finansman ihtiyacı arasındaki nakdî denge" kısımları da Hükümetçe bakir bırakılmış kısımlardır.

Böylece Hükümet, herşeyden evvel plânın iç finansmanı için yapılan hesapların sonucunda bulunan rakamı, yani ek 1 milyar 200 milyon liranın lüzumunu kabul etmiştir.

Kamu harcamalarının Gayri Safi Milli Hasıla içindeki paylarının artışı olarak hesaplanan rakamlarda da Plâncılar ve Hükümet aynı fikirdedir. Böylece Plâncıların teklifi Hükümetçe noktası noktasına kabul edilmektedir.

Özel sektör yatırımları hakkında da iki taraf uyuşmuştur. Hükümet 1962 deki özel sektör yatırımlarının Gayri Safi Milli Hasılaya oranla 6,6 olduğunu, bunun 1963 de 6,7 ye yükselmesi gerektiğini ve plânın son yılı olan 1967 de % 8'e ulaşmasını plâncılarla birlikte kabul etmektedir.

6 genel düşünce

Kamu gelirlerinin arttırılmasiyle ilgili kısımda iki bölümde toplanan sistemde yapılacak reformlar üzerinde iki taraf mutabıktır. Altı genel düşünce olarak sıralanan bu reformlar taraflarca benimsenmiştir. Buna göre:

a— Kamu gelirleri gerekli gelir artışını sağlayacak esnekliğe kavuşturulacaktır.

b — Bu sistemin sosyal ve ekonomik etkileri sektörler ve kişiler arasında, kamu hizmetlerinin maliyetine katılma bakımından, ayrılık yaratmıyacaktır.

c — Sistem genel tasarruf hacmini ve çalışma insiyatifini arttırıcı olacaktır.

Bu düşüncelerin ikinci kısmında teferruat olarak Plâncılarla Hükümet arasında aykırı fikirler hakimdir. Hükümetin yaptığı değişiklikler teferruatta-, plâncılara göre kamu hizmetlerinin maliyetine katılma bakımından aksamalar doğuracaktır.

Genel Düşüncelerin özel sektörle ilgili kısmında da iki taraf aynı fikre sahiptir.

a — Açık, kararlı ve enflasyonist olmayan bir politika yürütülecek ve halkta ekonomik ve politik düzene karşı güven yaratılacaktır. .

b — İthal prgramlarında lüks mallar liberasyon listesine sokulmayacak ve ithal kotalarına da bu mallara mümkün olduğu kara az yer verilecektir.

c — İthal edilen veya memleketimizde yapılan lüks mallardan belirli bir nisbet dahilinde vergi alınacaktır.

Plândan çıkan kısım

Bakanlar Kurulu sadece Plânlama Teşkilâtının hazırladığı ve Yüksek Plânlama Kurulunun da müzakere ettiği 2. müsveddeden oldukça büyük bir kısmı tamamen çıkartmıştır.

Plâncıların vergi sistemini esnekliğe kavuşturacak tedbirler olarak ileri sürdükleri, vergi dağıtımında bazı yeni şekillerle ortaya koydukları esaslar Bakanlar Kurulunca yuvarlanmış, genelleştirilerek ileride münferit kanunlarla tatbik mevkiine Hükümetlerin isteklerine göre konulabilecek hale getirilmiştir. Hükümet, bu kısımlarda bütün teferruatı kaldırmış, özetle meseleyi şöyle halletmiştir:

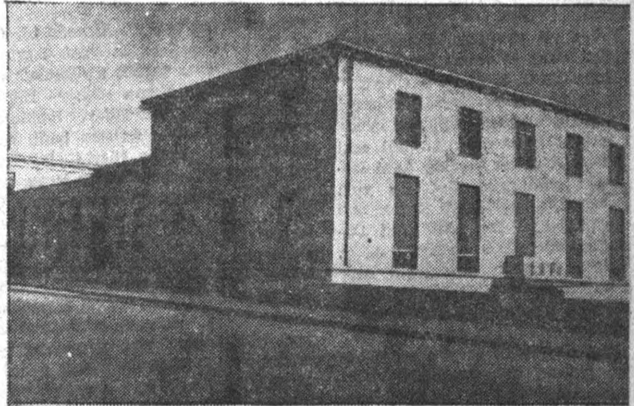
"Şimdiye kadar vergi dışı kalmış, vergilenmemiş kaynakların ekonomimizin ve kendi bünyelerinde gerçeklerine uygun surette ve usuller içinde vergilendirilmeleri hedef olacaktır."

"Belâlı konu" diye bilinen bu iç finansman bahsinde mesele şudur: Hükümet de, plâncılar da plânın tatbiki için 9 milyar liralık vergi gelirine lüzum görmektedir. 1962 yılı için 7 milyar 700 milyon gelir tahmin edilmiştir, fakat bunun 7 milyarı biraz geçeceği anlaşılmaktadır. Plâncılar demektedirler ki: Gelecek yılın vergi geliri, işlerin açılacağı da hesaplanarak, eski vergilerle 7 milyar 800 milyon liradır. Demek ki, 1 milyar 200 milyon getirecek yeni vergi koymak lâzımdır. Plâncılar bunun büyük kısmının, gelire değil arazinin potansiyel hasılasına göre vergilendirilecek tarım sektöründen teminini tavsiye etmektedirler. Halbuki buna Maliye Bakanlığı imkân görmediğini bildirmiş, tarım sektörünün Gelir Vergisine tâbi tutulmasını daha doğru bulmuştur. Zira, şimdi düşünmek lâzımdır, yurdun dört bir tarafına takdir komisyonları gidecek, senin arazin dönüm başına şu kadar, seninki şu kadar diye vergi biçecektir. Arazinin sahibi o hasılayı alamadığı takdirde ya toprağını satmak zorunda kalacak, ya da batacaktır. Meşhur Kaldor bu usulde, köylüyü çalışmaya zorlamanın kerametini görmektedir.

Hükümet, yapılan görüşmelerde, koyacağı yeni vergilerin neler olacağını bildirdi. Plâncılar bununla 800 milyon liranın sağlanacağını kabul ettiler. "Peki, geri kalan 400 milyon lira nereden bulunacak?" diye sordular. Hükümet bunun, açılan iş sahasından temin edileceğini söyledi. Plâncılar, o konuda haklı olarak itiraz ettiler: "Ama, biz eski vergilerin getireceği geliri 7 milyarın biraz üstünde değil de 7 milyar 800 milyon olarak bu iş açılması ihtimalini düşünerek hesapladık. Şimdi, buna 400 milyon daha eklemeye kalkışıyorsunuz. Olur mu bu iş?"

Hükümet, "Bir çaresini bulacağız" dedi. Plâncılar, Alicanın notlarından alınınca haklı bulundukları bu tek konuyu ön plâna çıkardılar. Dediler ki: "Hükümet ya enflasyona gidecek, ya da sene sonunda yatırımları durduracaktır. İhtilâlden hemen sonra da bu Alican yatırımları durdurmuş ve bütün iş alemini sekteye uğratmıştı. Gene aynı şeyi yapacaktır. Biz, sorumluluğa iştirâk etmiyoruz."

Hükümet, plâncılardan sorumluluk yüklenmesini istemediğini, sorumluluğu kendisinin taşıdığını bildirdi. Üstelik, 1 milyar 200 milyonu enflasyona gitmeden bulacağını söyledi. Ama plâncılar, asıl öteki sebeplerden direttiler.

Devlet Plânlama Dairesi

Kriz geçirdi

Dostça tavsiyeler

Plâncılarla konuşan, İsmet Paşadan ibaret kalmadı. Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu ve plâncıların arkadaşı Coşkun Kırca Plânda da, plânlama fikrinde de unutulmaz emeği geçmiş dört ilim adamıyla görüştüler. Feyzioğlu ve Kırca, plâncıların fikirlerine ve görüşlerine ilişmediler. Onların tartışmasını yapmadılar. Zira, bilhassa Coşkun Kırca bir çok noktada Hükümeti, daha doğrusu Alican - Melen ikilisini değil, plâncıları haklı buluyordu. İki C.H.P. li genç plâncılara aklın ve mantığın sesiyle hitap ettiler. Bir defa, uzun ve çok yorucu mesai sonunda, binbir [emekle] hazırladıkları plânı tekme d[...] [darbe]siyle zedelemeğe hakları yok[...] Sonra, farzediniz ki Hükümet sa[...]den plânı tatbik edilmez hale s[ok]muştur. Plân, dış finansmanı sağ[la]yacak Konsorsiyum tarafından dünyanın en büyük mütehassıs[ları] marifetiyle bir baştan ötekine tet[kik] edilecektir. Bir enflasyon tehlikesi [gö]rülürse, para verilmeyecektir ki[...] zaman, plânı yeniden gözden ge[çir]me ve iç finansmanı daha sağlam [e]saslara bağlama zarureti kendiliğ[in]den doğacaktır. Yok, onlar bu tehl[ike]yi görmezse ve Hükümeti anlarla[rsa] daha iyi ya.. Yeni ağır vergi kül[fetini] millete yüklenmeksizin, plânlı kal[kın]ma devresi açılacaktır.

Plâncılar, bir yandan hissi [bağ]ganlıklarını unutmadıklarından, [...] daha önemlisi sosyal adalet de[...] sosyal tesviyeyi vergilendirme [yo]luyla yapmak düşüncesini kafa[la]dan çıkarıp atmadıklarından ve[rgile]rin sadece dar ve sabit gelirli v[atan]daşların sırtına yükleneceğini sürdüler ve salim yola dönmek [...]nü gösteremediler.

İstifalarını Başbakana ha[fta] başında sunan uzmanların ist[ifaları] cuma akşamına kadar kabul e[dil]di. Başbakan İnönü istifaların[ı ...]ni Osman Nuri Torun ile bir s[ö]rüşmeden sonra kabul etti. [...] müsteşarlığa bir başkasını da[...] etti. Tâyin edilen uzman, Teşki[lâtın] meseleleri bilen bir maliyecidi[r ...] Müezzinoğlu bu konuda İnönü[...] gece mühlet istedi, ertesi gün [...] kabul etti.

C.H.P.

...cir çekirdeği

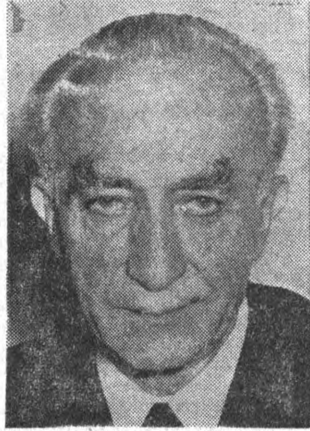
...olitika hayatımızdaki karmakarışıklık, bütün gerçeklerin kim vurya gitmesi, karanlıktaki kör döğü... bitirdiğimiz hafta içindeki komik ... olayla herkesin gözleri önüne se...di. Zaman zaman çok taşın altın...n çıkmasıyla şöhret bulan Avni ...ğan -bir ressam olan üstad, Men...esten 22 Şubatçılara çok boya bo...nıştır- C. H. P. Meclisinde "günün ...tları"na uygun sandığı bir çıkış ...ptı. İnönünün, Demokrasiyi ve Ko...syonu yaşatacağım diye karşı ta...a çok tâviz verdiğini, eski Demok...ların bu yüzden şımardıklarını ...ledi, halbuki onların başına vu... yola getirmenin daha doğru oldu...u savundu. Yani, iki meşhur uç... "ültra ihtilâlci"lerin İnönüye bul...ları kusuru dile getirdi. C. H. P. ...sertleşmesini istedi. "Nedir bu, ...uşaklık!" dedi.

...Ertesi gün, bütün eski Demokrat ...eteler ziller takınmış halde çıktı... "İnönüyü C. H. P. de istemiyor!" ...ra, İnönünün mutlaka çekilmesi ...ktiği fikrinin kendi partisi içinde ...i kuvvet kazandığı müjdesi eski ...okrat kütlelere verildi. Avni Do..., tıpkı kendilerini itlaf için yola ...o İnönüye toslayınca tuzla buz ... Talât Aydemir gibi, eski De...ratları âlet diye kullanan A. P. ...belirli propagandacılarının sev...i haline geldi. Kolleksiyonda Ni... Erimle Kasım Güleğin yanına ...ndi!

...Ama hâdiseleri ibretle seyreden... bu fransız vodvillerindeki karı...kları hatırlatan ve kim kimin ne... anlama imkânı vermeyen ye...lurumu tebessümle karşılamak... kendilerini alamadılar.

...manşetin ettikleri

...na bakılırsa, Yanlışlıklar Kome...lisi ciddi ve itibarlı Cumhuriye...r pazar sabahı - cumartesi gün... havadis kıt olduğundan gaze... sıkıntı çekerler- haber metnini ...ayan bir başlıkla çıkışı suretiyle ...dı. Haber Parti Meclisinde Fer...üleyin yaptığı bir konuşmaydı. ...ı okunduğunda meram mükem...ı anlaşılıyordu ve doğrusu iste...e, söylenen bizzat İnönünün ta... seçimlerinden beri kafasında ...tığı plândı. 1957 seçimlerinde ... iktidarı verseydi, 27 Mayısta ...eres İhtilâle lüzum bırakmak... seçimlere gitmek akıllılığını ...rseydi, İhtilâlciler üç ayda se...apıp o günün siyasi havasının ...k başında belirmesine imkân

Avni Doğan

"Şecaat arzederken.."

verselerdi, nihayet 15 Ekimde bir C. H. P. ekseriyeti sağlansaydı bugünkü Başbakanın tatbik niyetinde olduğu bu plânı Ferda Güley başka kelimelerle söyledi. Güley, bugünkü sistemin İnönünün şahsına bağlı bulunduğuna işaretle işlerin inşallah iyi gitmesini, zor zamanlar biraz bıraz kolaylanınca İnönünün önce C. H. P. Genel Başkanlığını kendi tasvip edeceği bir halefe bırakmasını, daha sonra Hükümet Başkanlığı yükünden de kurtulmasını, sistemin kendisi hayattayken İnönüsüz işlemesini seyretmesini, icabında yeni idarecilere köşesinden akıl vermesini temenni etti. O günlerin çabuk gelmesi dileğini belirtti. Cumhuriyetin teleks haberi okunduğunda hatibin maksadı tamamen beliriyordu. Nitekim bir gün sonra, haber başka manaya gelen manşet altında çıkıp ortalığı karıştırınca, haberin esasını veren Ankara Bürosunun şefi bir tefsir yazısı yazarak C. H. P. deki asıl havayı anlattı. Hatalı manşet şuydu: "C. H. P. Meclisinin dünkü toplantısında çok sert tartışmalar oldu - İnönü, C. H. P. liderliğinden ve Kabineden istifaya dün davet edildi".

Avni Doğanın hikâyesi

Avni Doğanın Parti Meclisi içindeki çıkışı, işte bu manşete eklenerek kullanıldı. Yoksa, Avni Doğanın tutumu zaten hiç kimsenin meçhulü değildi ve kimlerle iş, fikir birliği yaptığı biliniyor, talihsizliğine acınıyordu. Doğan, ilk Koalisyon Kabinesinde Devlet Bakanı oldu. Sonra memleketteki gerçek kuvvet dengesine hatalı teşhis koydu. Hele Şubatın ikinci yarısında, bir ara Ankara Palasta burun buruna konuştuğu "İkinci İhtilâlin sivil Başkomutanı ile Sanşo Pansası" üstadın pusulasını büsbütün şaşırttılar. Doğan, "güneşin doğacağı sabah" bir kuş kadar serbest halde olup yeni kudretin emrine girebilmek için Hükümetten çekilmeyi o sırada düşündü. Ama güneşin doğacağı sabah", güvendiği dağların karlarla kaplı bulunup bulunmayacağını pek bilmiyordu. O sayede yanlış ata oynamaktan kurtuldu. Ama ilk koalisyon çatırdayınca, soluğu dışarda aldı.

Buna rağmen üstad, İkinci Koalisyon kurulurken gene İnönünün etrafında bir lamelif çevirdi. Ama Başbakan, kendisiyle arzuladığı konuda görüşmedi bile. Avni Doğan, Hükümete güvenoyu verilirken -Grup kararı alınmıştı- Kasım Gülekle birlikte "namevcut"lardan biri oldu. Sonra da, isteristemez, başına kalan topal ata döndü.

Parti Meclisi, Doğan için bir mizanseni tatbik mevkiine koyma vesilesi oldu. Söz aldı ve konuştu.

Allı, morlu

Doğan konuşmasının başında Koalisyon ve C. H. P. üzerinde durdu. Doğana göre, Koalisyon ortakları üzerlerine düşen vazifeyi yapmamaktaydılar. Yükün büyük kısmı her iki Koalisyonda da C. H. P. nin omuzlarına yüklenmişti. Hükümetin bütün nimetlerinden ortak partiler yararlanmakta, ama C. H. P. külfetlerle karşı karşıya kalmaktadır. İhtilâlden evvel D. P. tarafından işsiz bırakılmış C. H. P. li vatandaş hâlâ eli böğründe dolaşmakta, İhtilâlin tasarrufları üzerinde ise istenildiği, gibi at oynatılmaktadır. Yassıadada yargılananlar vazifelerine iade edilmişlerdir. Teşkilât buna köpürmektedir, bu durum C. H. P. yi devamlı yıpratmaktadır.

Bu temanın, C. H. P. içinde ciddi bir tema olduğu, bir esasa dayandığı, haklı tarafının da bulunduğu bir gerçektir. Dert, hakikaten partinin derdidir. Doğan, o görüşü başarıyla dile getirdi. Bu girişi yaptıktan sonra, asıl maksada geçti.

Doğanın konuşmasının ikinci kısmı Barzani olaylarıyla ilgili oldu. Iraktaki Barzani isyanı, üzerine eğilinilecek bir olaydır. Hükümet buna bigâne kalmaktadır.

Doğan, bunları söyledikten sonra esas meseleye geldi. Doğudaki eşkiyalardan biraz bahsettikten sonra, Kurutluoğlunun da gönlünü almadan edemedi ve:

"— Tabii bu konuda Kurutluoğ-

lunu itham etmek aklımdan geçmemiştir. Eldeki mevcut imkânlarla ancak bu kadarı yapılabilir" dedi.

Eski politikacı bunları anlatırken cümleleri öylesine kurdu ve öylesine oynak konuştu ki Doğudaki âsâyişsizliği, Hükümete ortak partilerden birisinin politikasıyla bağdaştırmağa çalıştığı gözden kaçmadı.

Doğan, konuşmasının üçüncü kısmında bir başka dala atladı. Bu İnönüyle ilgili olan kısımdır.

Doğu müfettişiyken başından geçen maceraları anlatan Doğan, jandarmanın haraç yediğinden, bir "Haraçname" adlı kitaba rastladığından ve bu kitapta haraç alma usullerinin belirtildiğinden bahse başlayınca Parti Meclisinde ufak dırıltılar yükseldi. Kurutluoğlunun bulunduğu taraftan:

"— Avni bey artık çok ileri gidiyor" diye bir ses bile yükseldi. Doğan, aynı oyunun Doğuda gene oynandığını ileri sürdü ve sözünü bağladı.

İnönünün, Doğana cevabı kesin ve sert oldu. Genel Başkan, yıllarca evvel bilinen bir hikâyeyi niçin o sırada söylemediğini Doğandan sordu. Parti Meclisi üyeleri gülüştüler. Doğan sinirlendi ve elini masaya vurarak:

"— Paşa, müsaade edin de cevap vereyim" dedi. Sonra isteğini istihsal etmeden sözünü söyledi:

"— Zamanın İçişleri Bakanına meseleyi izah ettim."

İnönü, Doğanın sözlerini bitirmesinden sonra Parti Meclisi üyelerine bir başka yönden, bir başka meseleyi açıkladı:

"— O sıralarda Mustafa Muğlalı ile Avni beyin geçimsizliklerinden bıkıp usanmıştık..."

Doğanın Parti Meclisinde bundan sonra sıkıntılı dakikalar geçirdiği üyelerce söylenmektedir. Nitekim sıkıntısını Parti Meclisinden istifa ile gidermeğe çalışmış ve hemen o gün istifasını vermiştir.

Zaman kaybı

Mesele, Parti Meclisinde kapanmadı. Haftanın ortasında C. H. P. Meclis Grubuna Denizli Milletvekili Atıf Şoyoğlu tarafından getirildi. Şoyoğlu, Güleyin ve Doğanın konuşmalarını açıklamalarını istiyordu.

Gruptaki müzakereler sudan cereyan etti. C. H. P. Grubunda bu meseleyi ele almama, genel düşünceydi. Parti Meclisi, C. H. P. nin en yüksek kademesi sayılırdı. Orada müzakere edilen veya ortaya atılan hâd[isenin] Grupta müzakeresine ne l[ü]zum vardı? Ancak Doğanın bir C. H. P. kongresinde "İhtilâli C. H. P. yapmıştır" şeklindeki konuşması C. H. P. yönünden oldukça önemsenec[ek] bir nokta olduğundan Grupta o k[onu] görüşüldü.

Doğan Grupta yaptığı savunm[a]sında, söylediklerinden fazla bir şe[y] söylemedi. Sadece kelimeleri bira[z] daha yuvarlamak, biraz daha biçim[li] söylemek lüzumunu hissetti. C. H. P. Grubunun Doğana karşı tepkisi [ol]dukça sert oldu. Sözlerini tavzih e[t]mesi, düzeltmesi gerektiği kendisin[e] söylenildi. Hele Kemal Satır'ın Genel Sekreter olarak açıklaması Grupta iyi karşılandı ve Doğana kar[şı] tepkiyi biraz daha arttırdı.

Doğan, Gruptan çıkarken b[ir] hayli güç durumdaydı. Açıklam[a] yapmak üzere gazetecileri etrafın[a]

Ferda Güley

Teşbihte değil ama tefsirde hata

Boş Sıralar Önünde

Dil Bayramı kutlandı. Bayramın kutlandığı gün, dil devriminin 30. yıldönümüydü. İyi çalışan Dil Kurumu iyi bir program hazırladı. Dil devrimine inanmış teşekküller de törenler, konferanslar tertiplediler. Radyoda konuşmalar yapıldı. Bu suretle, dilimizin durumu ve dil üzerindeki çalışmalar umumi efkâr tarafından hatırlandı.

Ama Bayram ne "Büyük Heyecanla", ne "Parlak bir Şekilde", hatta ne de "Çoşkun Tarzda" kutlandı. Gazeteler, bazı konferans salonlarının bomboş resimlerini bastılar. Törenlerin sâdece ilki oldukça ilgi çekti, sonra gündelik hayat devam etti.

Bu ilgisizlik üzerinde bir an düşünmek lâzımdır. Şimdi bu, devrimlerin unutulduğu, rafa kaldırıldığı, ihmal edildiği, gericiliğe taviz verildiği, Atatürke saygısızlıkta bulunulduğu, eski dönüş yolunun açıldığı mânasına gelir mi? Niçin gelsin, yarabbi? Bazılarımız, çocukluktaki bayramları hep "nostalji" içinde hatırlayan kimseler gibi devrin değiştiğini, devirle beraber havanın da farklı hale geldiğini görmüyor, düşünmüyor, görmek ve düşünmek istemiyoruz. Cumhuriyetin hangi yıldönümü, 10. yıl derecesinde parlak kutlanmıştır? Şimdi, bir otoriter idare aynı tarz tören tertipliyebilir. O ruhu bulabilir mi? Zaten otoriter idarelerin hususiyeti bu değil midir? Hitlerin yaptığı bu olmuştur. Nasır bunu yapıyor. Hitler de, Nasır da metodu ta eski yunandan, romadan almıştır. Dil Bayramında ne kadar nutuk atılıp bunları kaç kişi dinlemeye mecbur edilirse edilsin, bir devrimin 30. yılında asıl iş kapalı kapılar arkasında, artık mütehassıs hale gelmiş kimselerin, büyük ve bilgili dilcilerin Türk dili üzerinde çalışmaya koyulması, araştırmalar yapması, eserler vermesi, tezler bulmasıdır. Üzerinden otuz yıl geçmiş bir devrimin gerçek hayatiyeti budur.

Bütün devrimler böyledir. Gürültüyle, heyecanla, şatafatla, hisler harekete getirilerek gerçekleştirilir. Bu, trenin raya konulmasıdır. Geminin denize indirilişidir. Gemiler ilk denize indirildiklerinde şampanya şişesinin kırılmasına hak kazanırlar. Her yeni sefere çıkışta, aynı tören yapılır mı?

Devrimci iktidarlar, yeni yeni çalışmalara elverişli ortamı temin edenler, onları baltalamayanlar, onları köstekleme yenler, onları küçümsemeyenlerdir. Dil devriminin yerleşmediğini sanmak için çok karamsar olmak lâzımdır. Dil devrimi "Teşkilâtı Esasiye Kanunu" bâdiresini bile atlatmıştır.

Onun için, boş sıralar göz korkutmamalıdır. Boş sıralar, yeni çalışma tarzının ne olduğunu Dil Kurumuna göstermelidir.

plarken, çelişmelere düşmemeğe lıştı. Sözlerini tavzihi, sudan cümlerle yaptı.

Saman alevi kadar çabuk parlan mesele, bir o kadar çabuk sönürdi.

Haftanın içinde alevi körüklemehazır bir takım gazeteler taradan önemle ele alınan "C. H. P. eclisindeki çıkış" işte bu, incir çedeğini doldurmayacak hâdisedir.

Aslında, İnönünün C. H. P. ye r zamanki gibi kuvvetle hâkim olğunu, ne çekilmesini ciddi olarak kinin alınacağı düşünülecektir" dedi.

Tabii, bu sözde de bir mübalağa vardır. Zira delegeler, "isim"ler karşısında büyülenmekten kendilerini kurtaramamakta, oylar onlar üzerinde kanalize olmaktadır. Teşkilâtın bütün gençleri, bilhassa kendi taze milletvekillerinin etrafında, Edirneden Karsa birleşirlerse istedikleri havayı kısmen estirebileceklerdir. Yok, dağılırlarsa takkenin altındaki kel öylece kalacaktır.

Hafta biterken, yeni Genel Sekyan ettiğini müşahade ettiler.

Hakikaten haftanın başında Başbakan İnönünün bir sözlü soru münasebetiyle iç politika olaylarını izah etmesi sırasında A. P. sıralarından tek ses çıkmadı. Gerçi arada bir sıralardan sıralara ufak tefek lâf atılmadı değil. Ama bir ay öncesine nazaran bunlar devede kulak kalacak küçük şeylerdir.

Hele İnönüye soruyu soran Koalisyonun en küçük ortağı C. K. M. P. li Konya milletvekili İrfan Baranı Meclis Genel Kurulu pek sâkin dinle-

C.H.P. Meclisi hararetli toplantısında

Pire için yorgan yanar mı?

nlayan bir klik bulunduğunu, ne bugünün şartlarının İnönünün köne çekilmesine elverişli sayılabileğini herkesten iyi, aksi haberleri anlar bilmektedir. Hele, kendileri- "İstikbalin Adamı" diye satma retinde mazinin siyaset mevtaaçin hiç şans yoktur. Tam aksine, rultayın havası "Pörsümüş isimlc tasfiyesi" havası olacaktır. Bitirimiz hafta bir genç teşkilât adamı mdiye kadar Kurultaylarda Par- Meclisine kaç yeninin alınacağı düşülürdü. Bu Kurultayda, kaç esreter Kemal Satır bu ruhu uyandırmak için yola revan oldu.

T.B.M.M.

Sulh ve sükûn

Geçen hafta T. B. M. M. ne müzakereleri takibe gidenler, eğer daha önce de Parlamentoya gelmişseler, elle tutulur gözle görülür bir sükûnet farkettiler. Meclis müzakerelerinde, Koalisyon Partileriyle A. P. arasındaki mücadelenin son derece sessiz sedâsız, patırdı çıkmadan ceredi. Genç milletvekili olayları iyi derleyip topladığından, siyasi partiler evvelâ ne olduğunu anlayamadılar ve her parti Grubu konuşmanın kendi lehine olan kısmını alkışlamak lüzumunu hissetti. Belirli şekilde göze çarpan bir başka olay da Koalisyonun iyi işlemeye başlamış olması, Koalisyon partilerinin müştereken ve sızıltı vermeden hareketleridir.

Nitekim, Baranın A. P. yi millet önünde samimiyetsizlikle suçlayan sözleri diğer üç parti tarafından büyük şiddetle alkışlandı.

Bir başka hususiyet, A. P. li yönelticilerin milletvekillerini sükûnete itmeleri, gürültü çıkarmak isteyenlere müdahale ederek patırdının önünü almaları oldu.

Bu havaya bürünen Mecliste böylece mesai Genel Kurul salonundan komisyonlara, daha doğrusu koridorlara aktarıldı. Koridorcular - ömrünün büyük bir kısmını koridorlarda geçiren milletvekilleri vardır- meseleleri şiddetle koridorda müzakere ve münakaşa etmeğe başladılar!

Bir teşebbüs

Haftanın sonunda en şiddetli tartışmalar yeni bir teşebbüs üzerine toplandı. A. P. nin yeni ve pek ateşli transferi Ertuğrul Akça, son derece beğendiği bir gerekçeyle yepyeni ve Meclis tarihine geçecek bir mesele öne sürdü. Meclisteki eski futbolculardan Galatasaraylı, Beşiktaşlı ve Fenerbahçelileri bir araya getirip üç ekip kurmalı ve bunlar arasında bir futbol turnuvası yapmalıydı. Turnuvanın getireceği para - elhak büyük hasılat yapar- Gazeteciler Cemiyetine verilecekti. Maçları parlamento muhabirleri takip edecekler ve yazacaklardı.

Akçanın teklifi ziyadesiyle revaç buldu. Hele gerekçesi söylenince milletvekillerinin aklı işe pek yattı. Akça, gerekçe olarak:

"— Spor temasları iki ayrı milleti bile birbirine kaynaştırıyor. Böylece Meclisteki partileri birbirleriyle kaynaştıracağız" diyordu.

Maçların orta hakemi, teklifi kabul ederse, Spor Bakanı Necmi Ökten olacaktır.

Koridorda hararetli müzakerelere sebep teşkil eden konu üzerinde herkes fikrini açıkladı. Sadrettin Çanga olayı çok önemli buldu. İsmet Sezgin:

"— Hiç değilse bir iş yaparız" dedi. Halûk Nurbakiye mesele açılınca bağımsız milletvekili fikrini söyledi:

"— Dördüncü takım olarak da,

"— Ordu Karmasıyla antrenman

Meseleye Cemiyetlerinin maddi yönünden fazlaca önem veren gazetecilerden birisi Nurbakinin sözünü tamamladı:

"— Ordu Karmasıyla antrenman maçı yapın, turnuvanın istikbâli belli olur."

Şimdi Mecliste bu konuda kesif bir faaliyet vardır. Y. T. P. liler bu meselede Ethem Kılıçoğlunu kaybettiklerinden üzüntülüdürler. Zira Kılıçoğlu son derece iyi bir futbolcudur. Meselenin en büyük problemi malzeme teminidir. Milletvekilleri malzeme konusunda titiz davranmaktadırlar. Ama bu hususun bir komisyon tarafından halledilmesi yoluna gidilecektir.

Günü gelince...

Bizde, İhtilâli o mu yaptı, bu mu yaptı tartışmaları gittikçe gülünçlüğe yaklaşan bir ciddiyet içinde tartışılırken Yemende bir darbe oldu. Ordu, İmamı devirdi ve idareyi ele aldı. Şimdi hiç şüphesiz Yemende de İhtilâli onun mu, bunun mu yaptığı konuşulacak, söyleşilecek, işin "nasıl"ı araştırılacaktır.

İhtilâllerin "nasıl"ını araştırmak ne ilgi çekicidir, ne de bir netice verir. 27 Mayısın "nasıl"ı üzerine eğilenler, kimler ve kimlerle karşılaşmamışlardır ki.. 1940'ın bir bahar ayında, alt katta oturan komşusuna "Yahu, bu nasıl idare!" dediğini hatırlayan, "Biz 27 Mayısı o zamandan plânlamaya başlamıştık" diye ortaya çıkmıştır. Asıl araştırılması gereken, ihtilâllerin "neden"idir.

Yemende İmamlık belki şunun, belki bunun tahrikiyle harekete geçen kuvvetlerin hışmına uğramıştır. Ama Yemende İmamlık, frenklerin -ve unutulmaz Emin Kalafatın- tâbiriyle bir anakronizm, günü geçmiş bir müessese olduğu için bir fiske darbesiyle yerle bir olmuştur. Eski İmam Ahmedin Yemen toplumu gibi geri bir toplum üzerindeki, maddi olduğu kadar manevi baskısı kalkınca, hareket başarı kazanmıştır. Bu yeni hâdisede, bütün ihtilâllerin "neden"ini bulmak kabildir.

Menderes de, idaresiyle birlikte, fena akibetini toplumun ve onu temsil eden sağlam kuvvetlerin gerçek temayüllerinin aksi, anakronik bir pederşahi sistem kurmaya kalkıştığından dolayı bulmuştur. "Atatürk diktatördü. İnönü diktatördü. Ben neden olmayayım? Bu millet ondan anlar" tezi, D. P. iktidarının gerçek felâket sebebidir.

Şimdi, İhtilâli C.H.P. mi yapmış, C.K.M.P. mi, yoksa Ordu mu, yahut ayaklanan gençler mi, ya da Menderese karşıt Basın mı? Günün rağbet bulan havasına göre her bir gruptan şu veya bu kendisini "İhtilâlin gerçek yapıcısı" göstermemiş midir?

Gerçek şudur ki, İhtilâl bir tutumun, bir davranışın, bütün uyarma gayretlerine karşı kapalı tutulmakta ısrar edilen gözlerin neticesidir. Biz, "Kabahat ölende mi, öldürende mi?" deriz. Zamanımızın başarılı ihtilâllerinin çoğunda, "neden"i devirenden çok devrilende aramak faydalıdır.

Yemen Emiri Bedr ve İmam Ahmet

A.P.

Kel ve perçemi

A. P. kulisinin pek hararetli geçtiği Meclis koridorunun arka kısmına isabet eden yerde iki yuvarlak masayı çevreleyen koltuklara oturmuş bulunan milletvekilleri sohbete daldıklarında başkentte güneş batmak üzereydi. Koltuklara yerleşmiş bulunan milletvekillerinden A. P. den Y. T. P. ye nakleden Cevdet Perin, karşısında bulunan müstafi A.

P. li Kâmuran Evliyaoğluna hitaben:

"— Bu işin günâhı bana râcidir. O zaman parti parçalanmasın diye örtbas ettik. Elin oğlu şimdi ortaya çıkıverdi" diye konuştu. Tam yanında oturmakta bulunan Mehmet Turgut, hışımla yerinden fırladı ve eliyle Kâmuran Evliyaoğlunu işaret ederek:

"— Asıl günâh bunlarındır" dedi ve sonra hırsla ilâve etti:

"— Günâh yalnız senin değil, yalnız senin değil.." Evliyaoğlu sakin sakin cevap verdi:

"— Pekâlâ, sen o zaman Pala Paşanın bu oyununa karşı koyabilirdin. Niçin elinden geleni yapmadın?"

Münakaşa sertleşmek istidadındaydı ki bir başka A. P. li milletvekili sureti haktan görünerek yaklaştı ve söze karıştı:

"— Canım bunlar ne yapsın, bunlar ona gitmediler ki Gümüşpala onların kucağına düştü."

Haftanın ortasında Mecliste cereyan eden bu tartışma, Pala Paşanın M. B. K. ve Gürsele verdiği 32 kişilik meşhur listenin basına intikalinden doğuyordu.

A. P. Genel Merkezi Gümüşpalanın ve Genel Sekreteri Osmanın haftanın başında ortaya vurulan bu kirli çamaşırlarını külliyen inkârla işe başladı. Fakat sonradan kabullenmek zorunda kaldı.

İşin aslı

Bitirdiğimiz haftanın başında ciddi Cumhuriyetin umumi efkâra nakletttiği "Gümüşpalanın liste meselesi", 1962 seçimlerine tekaddüm eden günlerde M. B. K. nin o zamanlar toplantılarına ayırdığı, daha doğrusu siyasi parti mensuplarıyla yaptığı temaslara sahne olan M. B. K. Başkanlık odasında cereyan etti.

O gün Başkanlık salonunun sağ dip tarafına isabet eden uzun masanın etrafında oturmuş bulunan beş kişilik M. B. K. kurulu iki misafir kabul etti. M. B. K. üyeleri Ekrem Acuner, Refet Aksoyoğlu, Sezai Okan, Ahmet Yıldız ve Kadri Kaplandı. Bekledikleri misafir A. P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala ile yaveri hası Genel Sekreter Şinasi Osma idi. Gümüşpalayı karşılayan M.B.K. kurulu o zamanlar seçimlerle ilgili te-

Nasıl suçlanmışlardı, nasıl kurtuluyorlar?

Haksızlık yapıldığı hissi insanlarda bir kere uyandırıldı mı, bunun infialini hiç bir tedbir önleyemez. Bu basit gerçeği, Menderes anlamadı. Topkı Menderes gibi, İhtilâl idaresi de anlamadı. Biri kötü niyetle, diğeri tecrübesizliğinden, ikisi de etraflarını saran kargadan kılavuzların telkiniyle "Yaparım, olur!" sandı. Yaptılar ve olmadı. Menderes memleketin, M. B. K. İhtilâlin altından girdi üstünden çıktı. Menderes memlekete ettiği için cezasını çekti, M. B. K. İhtilâle ettiği için derdini, sıkıntısını müştereken çekiyoruz.

27 Mayısta devrilenin, bir hırsızlık ve vurgun idaresi olduğunu herkes bilir. Hiç kimse şüphe etmesin, Tarih de bunu böyle yazacaktır. Zira, çok şükür ki Tarih M. B. K. den akıllıdır ve onunkilerden daha salim usulleri vardır. M. B. K. nin akl-ı evvel müşavirleri bir "Haksız İktisap" formülü buldular. Bir elde fırça, haklıya ve haksıza, profesyonel nüfuz taciri olduğu milletlerarası hükme bağlanmış yüzdeciden tek meziyeti namusu diye bilinen talihsiz Demokrata kara sürüldü. Bunlar, Menderesten ve idaresinden nefret edenlerin bile vicdanlarını rahatsız eden pervasızlıkla, fütursuzlukla radyolardan itham edildiler. Adamlardan, son meteliğine kadar on yıllık masrafları istendi! Eğlence parasından mutfak masrafına.. Bununla da yetinilmedi, "Yok, senin sürdüğün hayata göre mutfak masrafın şu kadardır". "Yok, senin sürdüğün hayata göre eğlence yerlerinde yediğin para budur" dendi. "Yahu, bizim evde herkesin ülseri vardır, çok yemek yenmez", "Yahu, biz gece çıkmazdık" itirazları "Haydi, haydi! Biz seni biliriz.." diye kulak arkası edildi, adamın çaresizlikten kendi kafasında uydurduğu meblağ ile tahmincilerin kursaklarından attıkları meblağ arasındaki fark "Haksız İktisap" diye gürültüyle ilân edildi.

Edildi de, ne oldu? Her zaman olduğu gibi, silah tepti. Bir kısa süre kurunun yanında yaş da yandı, ama sonra bütün kurular o yaşların yüz suyu hürmetine birer birer yakayı sıyırdılar, biraz çektilerse de vurdukları yanlarına gene kâr kaldı. Halbuki gaye, politikadan servet yapanların en sonda minareyi kılıfa uydurdukları inancını halin ve istikbalin politikacılarından çekip almak, ödeme saati geldi mi nimetten bin misli fazla külfetin sırta bindiğini göstermekti. Bu gayenin gerçekleşmesi bir kenara, maksatla usulün birbirini hiç tutmaması yüzünden çok sicillinin "haksız iktisabının olmadığının anlaşıldığı" bu vurguncuların sermayesiyle çıkan ceridelerde çarşaf çarşaf yayınlanıyor ve içten içe ahlar, vahlar çekiliyor. Daha yüzsüzler "Onlar, hesaplarını son meteliğine kadar verdiler, alınları açık" demekten bile çekinmiyor.

Geçen hafta AKİS, "Hilâl hanımın dostu"nun hikâyesini anlatmıştı. Şimdi, bu haftanın bir hikâyesini, unutulmaz polis Zeki Şahinin haksız iktisap duruşmasının tafsilatını okuyunuz:

125 bin liralık haksız servet elde ettiği iddiası ile Beşinci Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan Zeki Şahin dünkü duruşmasında savunma tanıklarını dinlemiştir.

İlk olarak dinlenen Yani Vasilyadis ifadesinde şöyle demiştir:

"Benim apartman malzemem vardı. Bunu parasız olarak Zeki Şahine verdim. Sonra ihtiyacı oldukça ona para yardımı yaptım."

İkinci tanık Hulusi Akpulat ise şöyle konuşmuştur:

"Ben bucak müdürü iken o polisti. Sonra ticarete atıldım. Arsalarım vardı. Satacaktım. (Satma, sonra para eder. O zaman satarsın) dedi. Aklıma uydum. Çok para kazandım. Minnet borcumu ödemek için kendisine 30 bin lira verdim. Sonra birkaç kere daha para verdim. Ayrıca 20 bin liralık otomobilini 35 bin liraya aldım."

Yargıcın "Sen çok hayırsever bir vatandaşsın" dediği Hulusi Akpulattan sonra Zeki Şahinin yakınlarını dinlemişler. Onlar da kazandıklarını tek kuruş harcamadan Zeki Şahin'e verdiklerini ifade etmişlerdir.

Yargılama, bazı hususlar için başka bir güne bırakılmıştır.

Eee, balık oltasıyla kuş avına, çifteyle balık avına çıktın mı, kendine de, yaptığına da işte böyle kargaları bile güldürürsün, talihsiz M. B. K.!

masları yapmakla görevli kuruldu ve aslında dört kişiden ibaretti. Ahmet Yıldız sonradan dörtlüye iltihak etti.

Pala Paşa son derece heyecanlı bir şekilde M. B. K. nin kudretli üyeleri karşısına çıktı ve kendisine sorulan sualleri cevaplandırdı. Aslında Gümüşpalanın bu ikinci ziyaretiydi. İlk ziyaretinde kendisine A. P. içinde bir takım melânet erbabının bulunduğundan bahsedilmiş ve seçimler arefesinde Pala Paşanın dikkati çekilmişti. Fakat M. B. K. üyeleri bu melânet erbabı hakkında hiç bir fikir sahibi değillerdi. Onların istedikleri, ileride A. P. içinde çıkması muhtemel bir takım çatlak sesleri önlemekti. Pala Paşa bunları liste halinde tesbit edebileceğini, kendisinin de partisinde böylelerini istemediğini bildirdi. Pala Paşanın ikinci ziyaretinde konuşulan tek konu bu oldu. Gümüşpalaya sual sorulmadı. Zira evvelâ o, elindeki bir listeyi M. B. K. nin vazifeli üyelerinden Ekrem Acunere verdi ve partisi içinde bulunan bu 32 kişinin uzaklaştırılması için yardım talep etti. Acuner başta olmak üzere bütün üyeler, bunun imkânsızlığını ileri sürdüler ve kendilerinin hiç bir suretle siyasi partilerin iç işlerine karışmak niyetinde olmadıklarını, ancak bu adamlardan bizzat A. P. nin başı şikâyetçi ise onları gene kendisinin uzaklaştırması gerektiğini ifade ettiler. O zaman Pala Paşa ve Osma :

"— Biz başaramayız, siz bize yardım edin" dediler. M. B. K. üyelerinin cevabı değişmedi. Bunun üzerine Gümüşpala son derece üzgün bir şekilde M. B. K. Başkanlık odasını terkederek doğruca Başkan Gürsele derdini anlatmağa gitti. Pala Paşanın o zamanki kanaati, bu 32 kişi temizlenmezse ilerde başına çok belâlar geleceğiydi. Listenin en başında Ahmet Gürkan, en sonunda ise Halûk Nurbaki vardı. Gümüşpala listedeki 32 kişi için tıpkı M. B. K. üyelerine verdiği gibi Gürsele de izahat verdi. Osma da ifşaatın eksik kalan taraflarını sadakatle tamamladı.

Fakat A. P. nin başının bu temasları pek fayda vermedi ve A. P. listesine 32 ler de dahil olarak seçimlere girdi. Ancak bir hâdise, meselenin A. P. Genel İdare Kurulunda konuşulmasını sağladı. Tam o sıralarda toplanan bir Genel İdare Kurulunda, Ahmet Gürkan hışımla yerinden fırlayarak Gümüşpalayı 'tham etti ve :

"— Sen bizi listeden çıkartmak istemişsin. Listenin başında da benim adım varmış" diye bağırdı. Gümüşpala hâdiseyi külliyen inkâr etti. Fakat Gürkan ısrar ediyordu. Cevdet Perin, Kâmuran Evliyaoğlu ve Mehmet Turgut meseleyi yatıştırdılar. 32'ler meselesi de böylece kapandı gitti.

Şimdi A. P. içinde gene kazan kaynamağa başlamış, haftanın sonunda cumartesi günü A. P. Grup İdare Kurulunun paçaları tutuşmuştur.

Şinasi Osma
Benzeyenler anlaşırlar

A. P. etrafında dolaşan felâket rüzgârları karşısında vaziyet alarak şu sonuca vardı. Gümüşpala gezisinden döner dönmez, bir prensip kararıyla partinin umumi gidişi karara bağlansın ve bu umumî efkâra duyurulsun.

Hâdiselerin birden Gümüşpala aleyhine seyretmesi, karşı grubun ekmeğine yağ sürdü. A. P. içindeki mutediller hemen derlenip toplandılar ve harekete geçmek için plânlara giriştiler. Haftanın son günü Devlet Bakanı Necmi Öktenin Bakanlık odası mühim temaslara sahne oldu. Evvelâ Kâmuran Evliyaoğlu ve Nihat Su, daha sonra ise Ferit Alpiskender ve Ahmet Topaloğlu, Öktenin odasında toplandılar ve konuştular.

Mutediller bu fırsatı kaçırmamak niyetindedirler. Şimdi çanlar mütereddit milletvekillerini A. P. içinde harekete sevk için çalmaktadır.

Ragıp Gümüşpala
Kirli çamaşırlar ortada

Okullar

Başı dertte bir adam

Doğrusunu söylemek gerekirse, bugün hükümette görev alıp da başı dertte olmayan adam yoktur. Başta İnönü olmak üzere bütün Bakanların başı derttedir. Ama dertten kurtulmamış bir memlekette de, başı dertsiz Bakan bulmanın yolu hiç bir yerde keşfedilmemiştir.

Son günlerde başı en çok dertte olan bakan ise Milli Eğitim Bakanı Prof. Şevket Raşit Hatipoğludur. Okulların açılması demek, eğitim derdinin her yıl hemen hemen hiç değişmeden tekrarı demektir. Okuma çağına girip de okula gönderilemeyen çocuk derdi, orta okulların, liselerin yeter sayıda olamaması, bütün okullarımızda ikili, üçlü, hatta dörtlü öğretime gidilmesi, öğretmen ihtiyacı, okulların araç ve gereç ihtiyaçları ve sonra yüksek öğretim kurumlarının derdi. Üniversitelerin imkânsızlığı, üniversitelerin kapısında biriken, alınmalarını isteyen liseyi bitirmiş binlerce gencin feryadı, basının çok zaman bu meseleleri yeterince incelemeden toplumu yanlışa yaklaşık bir yöne itelemesi ve siyasi yatırım için uygun bir ortam ve tam fırsat olan bu işleri sözlü sorular halinde Meclise getirip, seçmenlerine şirin görünmek isteyen aklı evvel milletvekilleri.. Bütün bunlar her yıl Eylül ayının girmesiyle başlar ve aylarca devam eden bir yılan hikâyesi gibi sürer, gider. Gerçekten de, Türkiyede Milli Eğitim Bakanlığı yapmak kolay iş değildir. Bakanlık teşkilâtı baştan sona ele alınıp yeniden düzenlenmek ister. Çocuk okumak ister, okul öğretmen ister, öğretmen sağlam bir gelecek ister. Politikacı ise, bütün bu ana meseleleri bir yana itip oy toplamak ister!

Şevket R. Hatipoğlu
Ca... kurtaran simidi

Eylül ayının başından beri Bakan Şevket Raşit Hatipoğlu, başına gelecekleri bir bir bilen tecrübeli bir adam sıfatıyla, memleketin eğitim işinin, hiç olmazsa önem sırasına göre ve eldeki imkânlar ölçüsünde nasıl halledilebileceğini düşünüyor, çareler, çıkar yollar arıyordu. Meselenin kökünden çözümü için girişilmesi gereken ıslahat yolu vardı. Bu yapılıncaya kadar çözüm yolu bekleyen bir takım işlerin geçici tedbirlerle de olsa halli için karar almak ve bunları uygulamak gerekiyordu. Hatipoğlunun tahminleri yanlış da çıkmadı. Daha şimdiden, üniversiteye alınacak öğrenciler konusunda bir sözlü soruyu cevaplandırmak zorunda kaldı. Bıyık altından güldü. Bunların arkası gelecekti. Sonra, gençlerin gösterileri, sokak yürüyüşleri başlıyacaktı. Bütün bunlar, daha bir kaç aylık Milli Eğitim Bakanı olan Şevket Raşit Hatipoğlundan çare isteyeceklerdi. Bulamadılar mı, Bakan suçlanacaktı. Sanki, yıllardır herşey yolunda gidiyormuş, memleketin eğitim ve öğretim işi tıkırında imiş de, bu Bakan gelince bütün işler tersine dönmüş gibi..

Hatipoğlu, yılların verdiği tecrübe ve tecrübenin sağladığı soğukkanlılıkla başına gelenleri hem biliyor, hem de imkânlarının elverdiği ölçüde bunlara çıkar yollar arıyor, tedbirler alıyordu.

Kapkaranlık bir manzara

Eğitim işlerimizin manzarası hiç de iç açıcı değildir. Hiç bir yıl da iyi olmamıştır. Kısa yoldan köklü ve cesaretli tedbirler alınmazsa, bu manzara her yıl biraz daha kararacaktır. Bu yıl, ilk öğretim dâvası hâlâ çözülmemiş bir mesele olarak ortada dururken, orta öğretim meselesi de bir büyük dâva olarak ortaya çıktı. İlk öğretimde, yedeksubay öğretmenlik gibi bir müessese yoluyla kısmen de olsa öğretmen ihtiyacı karşılanabilmektedir. Ama, yeterince okul yapılamaması, bütün tedbirlere rağmen, milyonu aşkın çocuğun okul dışında kalması gibi beterin beteri bir sonuç doğurmaktadır. Yedeksubay öğretmenlik müessesi ise, sağlam bir eğitim sistemi içinde ne derecede yararlı olabileceği ayrıca düşünülecek ve üzerinde durulacak bir meseledir.

Orta öğretim dâvası, ilk öğretim dâvasından daha küçük değildir. 1961 - 1962 ders yılında bütün ortaokullar için 6069 öğretmene ihtiyaç varken, 1962 - 1963 ders yılında bu sayı 8448'e yükselmiştir. Liselerin durumu da daha iç açıcı değildir. 1961 - 1962'de 1003 lise öğretmenine olan ihtiyaç, bu yıl 1433'e çıkmıştır. Böylece, geçen yıl orta öğretim için 7072 öğretmen bulmak gerekirken, bu yıl bu toplam 9881'e yükselmiş bulunmaktadır.

Öğrenci sayısında da bu dönem büyük artışlar görülmektedir. 1961-1962 ders yılında 403 bin 830 olan öğrenci sayısı, bu ders yılı başındaki tahminlere göre 457 bin 346 kişiyi bulmuştur. Bu rakamın daha da büyümesi beklenmektedir. Türkiyede orta öğretim kurumu olarak 61 ilk öğretmen okulu, 19 İmam - Hatip Okulu, 133 erkek sanat enstitüsü ve sanat okulu, 105 kız teknik okulu, enstitüsü ve orta sanat okulu, 46 ticaret lisesi ve ticaret orta okulu, 587 ortaokul, 134 lise, 6 kolej, 7 akşam lisesi vardır. Bunlara 42 özel Türk lisesi, 12 azınlık lisesi, 13 yabancı lise

de eklenince, Türkiyedeki orta öğretim kurumlarının genel toplamı 1165'i bulmaktadır. Bu yıl orta öğretim kurumlarına öğretmen olarak gireceklerin sayısının da bilinmesi, meselenin önem derecesini ve Bakanlığın nasıl bir çıkmaz içinde bulunduğunu göstermesi bakımından ilgi çekici olacaktır. Türkiyedeki eğitim enstitülerinden bu yılın Haziran döneminde 204, Eylül döneminde 185 kişi mezun olmuştur. Demek ki, Bakanlığın elinde yeni ders yılı için sadece 400 civarında bir yeni öğretmen gücü vardır. Buna karşılık, yeniden 2 lise ve 22 ortaokul açılmaktadır.

Kalın çizgileriyle çizilmeye çalışılan manzaranın karanlığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu karanlıktan kurtulabilmek için Alâaddinin sihirli lâmbası bile imdada yetişebilecek gibi değildir.

Neler düşünülüyor?

Bu konuda çeşitli fikirler ileri sürüldü ve birçok yollar gösterildi. Ama, yıllardan beri bunlardan herhangi birini cesaretle ele alacak, uygulayacak bir yiğit ortaya çıkmadı. Düşünülen tedbirlerin çoğu kısa süreli ve günü kurtarma amacı gütmektedir. Oysa asıl iş, dâvayı bütünüyle çözüme götürecek bir çalışmaya yönelmedir.

Bakanlık, acele tedbir olarak, öğretmen kadrosunun ücretli öğretmenlerle takviyesi yoluna gitmeyi düşündü. Ancak, yeteri kadar ücretli öğretmen bulunup bulunamayacağı, bir mesele halinde ortaya çıktı. Ücretli öğretmen bulunsa bile, bunların yapacağı öğretimden çocuklar ne ölçüde yararlanabilecekti? Bütün bunlar ayrı birer konuydu. Ayrıca, Fakülte mezunlarının, bir yıl askerlik yaptıktan sonra iki yıl okullarda öğretmenlik yapması konusunda bir kanun tasarısı hazırlandı, Meclise verildi. Bir yandan da öğretmenlik mesleğinin câzip hâle getirilmesi çareleri üzerinde düşünülüyordu. Aslında bu mesele, yıllardan beri düşünülmekte ve fakat öğretmenliği câzip hale sokacak imkân bulunamamaktadır. Bu da bir başka yılan hikâyesidir. Eğitim Enstitülerinin çoğaltılması yoluyla öğretmen ihtiyacının karşılanması da, düşünülen tedbirler arasındadır. Ancak, eğitim enstitüsü açıldı mı, gene öğretmen ihtiyacıyla karşılaşılacaktır. İlâve ders saatleri ücretlerinin arttırılması hususu yıllardan beri yazılmakta, söylenmektedir ama, bir türlü gerçekleşememektedir. 5 lira olan ders ücretlerinin bu yıl 10 liraya çıkartılması düşünülmektedir. Bu arada ücrete bağlı ders saatinin 36 dan 60'a çıkartılması da düşünülen tedbirler arasındadır. Eğer normal ders saatleri dışında 60 saat ücretli ders verecek olan öğretmende ağız açacak hal kalırsa!..

İşte bütün bu tedbirler de, alınması düşünülen tedbirler arasındadır. Gelgör ki, okullar açılmış, dersler başlamıştır, ama tedbirler hâlâ gelecektir!...

Milli eğitim Bakanlığı tam bir çaresizlik içinde çırpınmaktadır. Milli Eğitim teşkilâtı içinde göbektaşı gibi oturan bir kadroyla bu işlerin hızlanmasına, hayatiyet kazanmasına asla imkân ve ihtimal yoktur. Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlunun, bütün iyi niyetine rağmen, kendisinden öncekiler gibi, en büyük talihsizliği de budur.

Krediler

Pilâvdan dönenin

Uzun boylu, Prens dö Gal kostümü içinde son derece şık adam, AKİS muhabirine:

"— Zannetmiyorum, Van Dyck böyle bir beyanat vermiş olamaz" dedi ve o sırada üçüncü sinyalini vermekte olan telefona uzandı:

"— Alo! Merhaba... Yahu, Türkiyede meşhur oldun sen. Neden olacak? Bugün bir gazetede beyanatın var, okumadın mı? Ferit Melen ve Alicanın Amerikada konuştuğu kişiler yetkili değillerdir demişsin.. Tabii, bu benim şahsi fikrim, ama madem yanlış anlaşılmış, düzelttir, istersen Tabii, tabii.. Gülegüle.. Olur, görüşürüz.."

Olay, geride bıraktığımız haftanın sonlarında Maliye Bakanlığında geçmekteydi. Uzun boylu adam ise, Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu idi. Müezzinoğlu reseptörü yerine koyduktan sonra genç gazeteciye gülümsiyerek:

"— Van Dyck'ın -Amerikan Yardım Teşkilâtı Türkiye Başkanı- sözleri yanlış anlaşılmış" dedi ve AİD'nin, önümüzdeki aylarda Baraj inşasında kullanılmak üzere 31 milyon dolarlık bir kredi vereceğini açıkladı.

3 Ekimde Pariste çalışmalarına başlayaack olan Konsorsiyum toplantılarının arefesinde, AİD den gelen bu yardım vaadi, 5 yıllık Plânın dış finansmanını karşılamak üzere A.B.D. tarafından atılmış ilk adımlardan biri olarak kabul edilebilir. Nitekim gene A İ D kanalı ile ithalât için verilmiş olan 28 milyon dolarlık diğer bir kredi de, artık Sam Amcanın kesenin ağzını açmakta kararlı olduğunu göstermektedir. Bunda şüphesiz, geçenlerde Washington'da yapılan Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankası yıllık Guvernörler Meclisi toplantılarına katılan Türk heyetinin rolü büyüktür. Zira bu yılki toplantı, Pariste kurulmuş olan Konsorsiyuma zemin teşkil etmesi dolayısıyla Türkiye için özel bir önem taşımaktaydı. Bu sebeple Konsorsiyuma üye devletler ve teşekküllerin temsilcileri gerek Alican ve gerekse Ferit Melenin konuşmalarını ilgiyle takip ettiler. Fakat dış yardımı temin konusundaki çabalar sadece, toplantıların yapıldığı Sherton Park Hotel salonlarına inhisar etmedi. Alican, Melen ve Müezzinoğlu üçlüsü, delegelerin pek çoğunun kaldıkları May-Flover Hotel'de sıkı bir kulis faaliyetine giriştiler.

Ekrem Alican
Nikbin yardımcı

Bu arada, Amerikada yaptığı temaslarda Konsorsiyum lehine parlak vaadler koparan Ripken hayli neşeliydi. Konsorsiyum Başkanı, Paristeki müzakereler sırasında bilhassa Amerikanın desteğini kazanmak istiyordu. Bu gaye ile Washington'da bulunduğu müddet zarfında Hariciye Bakanlığından Milli Savunma Bakanlığına kadar, bütün kapıların ipleri ni çekti. Toplantılara dört yardım cısıyla birlikte gelmiş olan OECD Genel Sekreteri Kristensen de fethedildikten sonra, 3 Ekimin kulis hazırlıkları tamamlanmış oldu. Nitekim bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir yetkili, "Acaba 3 Ekimde Plânın dış finansmanını koparabilecek miyiz?" sorusuna cevaben uzun bir kahkaha atarak:

"— Pilâvdan dönenin kaşığı kırılsın" demiştir.

Dananın Kuyruğu

Ekim ayının üçüncü günü başlayacak ve 5 yıllık Plânın kaderini tâyin edecek olan müzakerelerde bilhassa şu üç nokta tartışmalara yol açacaktır:

1 — Türkiyeye açılacak kredilerin vâde ve faizleri ne olacaktır?

2 — A.B.D. ve Konsorsiyum üyeleri bu yardımı hangi oranlarda yükleneceklerdir?

3 — Üye devletlerin yardıma iştirâk nispetleri ne olacaktır?

Hayli çetin olan bu sorulardan son ikisi daha çok yardımı yapacak olan devletleri ilgilendirdiği halde, kredilerin vâdesi ve faiz nisbeti Türkiye için hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple, gerek Plân üzerinde izahlarda bulunmak ve gerekse finansmanın şekil ve şartlarının müzakerelerinde Türk görüşünün müdafaasını yapmak üzere Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu, Konsorsiyum toplantılarına katılmakla görevlendirilmiştir.

Türkiye halen, D. P. devrinde rastgele alınan kısa vâdeli ve yüksek faizli krediler sebebiyle ağır bir borç yükü altındadır. Bu borçların tediye muvazenesinde yarattığı gedikler bilhassa önümüzdeki on yıl içinde yeni ödemelere imkân vermemektedir. Meselâ sadece 1963 yılında ödenmesi gereken borçların taksit ve faiz tutarı 180 milyon doları bulmaktadır ki bu miktar bir yıllık ihracat gelirimizin yarısına eşittir. O halde Türkiyenin plânlı bir şekilde kalkınması ancak uzun vâdeli ve düşük faizli krediler ve hibe şeklindeki yardımlarla mümkün olabilecektir. Umumi kanaat, bu tip yardımların daha çok A. B. D. den temin edilebileceği merkezindedir. Zira, AİD ve Dünya Bankasına bağlı I.D.A. gibi teşekküller ötedenberi 40-50 yıl vâdeli ve düşük faizli kalkınma kredileri vermektedir. Türkiyede kalkınmanın finansmanı meselesinin işte bu açıdan ele alınması gerekmektedir. Nitekim önümüzdeki Konsorsiyum müzakereleri de bu esas üzerine bina edilecektir. Fakat Konsorsiyumun Avrupalı üyeleri için aynı şeyler söylenemez. Her ne kadar bitirdiğimiz haftanın ortalarında, Müşterek Pazara dahil devletler Bakanlar Kurulu toplantılarını müteakip yayınladıkları bir bildiriyle Türkiyeye 300 milyon dolarlık bir yardıma hazır olduklarını açıklamışlarsa da, bu yardımın şekil ve şartları tesbit edilmiş değildir. Bilindiği gibi Avrupalılar daha çok "ihracat garanti kredisi" denilen orta vâdeli ve normal faizli kredilere alışmış olduklarından, onları bu anlayıştan "Development Asistance" adı verilen kalkınma ve yardım kredileri anlayışı içine getirmek kolay olmıyacaktır.

Naziler

Hedefe doğru (*)

Brüning, 1930 seçimlerinin sürprizli neticesine rağmen Başbakan olarak kalmasını sağlayan ekseriyeti Parlamentoda buldu. Sıkıştığı hallerde Cumhurbaşkanının kararnameleriyle işini yürütüyordu. Ancak, berbat iktisadi durumu düzeltmek için aldığı çareler Katolik Merkez Partisinin bu son Başbakanını kısa zamanda "Bütün Almanyanın en sevilmeyen adamı" haline getirdi. Brüning, fiyatlarla beraber maaş ve ücretlerde de radikal indirmeler yaptı, sosyal hizmetleri azalttı, malî ve iktisadi çevrelere ağır tahditler koydu. Gerçi bunlar hep, durumun gerektirdiği tedbirlerdi ama bir yandan nazilere, bir yandan komünistlere hücum silahı sağladı. Brüning'in adı "Açlık Şansölyesi" oldu.

Buna mukabil, 1930 seçimlerinden "İstikbalin Adamı" olarak çıkan Hitler Almanyayı idare eden kimselerin muhitinde, onların kendi aralarındaki entrikalarda hesaba katılması gereken bir kuvvet muamelesi gördü. Bunlar, Hitlerin eline iktidarı verinceye kadar, hatta ondan da sonra bir süre "Avusturyalı Onbaşı"yı kolayca kullanacakları, kullandıkları, idaresi basit bir oyuncak diye gördüler. Gözleri açıldığında ise, atı alan Üsküdarı çoktan geçmişti.

Seçimlerden bir yıl sonra, 1931 Sonbaharında Hitler ilk defa olarak Mareşal Hindenburg tarafından kabul edildi. İşi tertipleyen, ihtiyar ve yarı bunak Cumhurbaşkanının çevresindeki 1 numaralı entrikacı, General von Schleicher idi. Schleicher önce Hitleri bizzat gördü, ona Başbakan ve Cumhurbaşkanıyla mülâkat temin edeceğini bildirdi. Bu sırada Almanyayı idare edenlerin kafasında Mareşalin Cumhurbaşkanlığı devresi 1932'de sona erdiğinde yerine kimin getirileceği meselesi vardı.

Brüning'in plânı

Brüning, en iyi çare olarak monarşinin yeniden tesisini gördü. 1932 de Hindenburg 85 yaşında olacaktı. Cumhurbaşkanlığı için adaylığını yeniden koyup koymayacağı meçhuldü. Ama koysa da kazansa bile, yedi sene daha yaşaması pek az muhtemeldi. Seçildikten bir kaç sene sonra öldüğü veya tamamen bunadığı takdirde, Almanyanın bu en yüksek makamı için sırada Hitler vardı. Brüning şöyle bir plan yaptı: Parlamento, Mareşalin Cumhurbaşkanlığını üçte iki ekseriyetle uzatmak yetkisine sahip bulunuyordu. Önce bu yapılırdı. Sonra, Anayasanın tadili için bir teklif getirilirdi. Teklif monarşinin tesisi ve Mareşalin naip olarak vazife görmesi istikametinde olacaktı. Mareşal öldükten sonra, otomatik olarak, eski veliahtın oğullarından biri Hohenzollern'lerin tahtına otururdu.

Fakat Başbakanın planını, Cumhurbaşkanı kabul etmedi. Hatta, fena halde kızdı ve zavallıyı huzurundan kovdu. Bir hafta sonra da, devresi bittiğinde adaylığını tekrar koymayacağını bildirdi. Brüning şaşırdı. Başbakanın Hitlerle görüşmesi bu hava içinde oldu. Brüning Hitlere, Mareşalin Cumhurbaşkanlığının uzatılmasını nazilerin desteklemesini istedi. Hitler bu teklife, uzun uzun Cumhuriyetin aleyhinde bulunmak şartiyle mukabele etti. Başbakan, nazilerin teklifi desteklemeyeceklerini anladı. Hitlerin Mareşalle görüşmesi ise daha ziyade tanışma mahiyetinde oldu. Hindenburg'un gözü "Bohemyalı onbaşı" dediği Hitleri tutmadı. Görüşmeden sonra Schleicher'e, "Olsa olsa Posta - Telgraf Bakanı olur. Şansölye olmaz" dedi. Hitlerle beraber, milliyetçilerin lideri Hugenberg de Brüning'in teklifini reddetti.

Tereddütlü günler

Fakat 1932 gelip çatınca, Cumhurbaşkanlığı meselesinin şu veya bu şekilde halli zarureti tekrar ortaya çıktı. Nihayet, bir çâre bulmak şarttı. Brüning, uzun gayretlerden sonra Hindenburg'u, eğer Parlamento karar verirse devresinin uzamasına rıza göstermeye ikna etti. Mesele, Parlamentodan bu kararı çıkarmaktı. Başbakan, yeniden görüşmek üzere Hitleri Berline davet etti. Davet telgrafı geldiğinde nazilerin lideri Münihteki gazetelerinin bürosunda Hess ve Rosenberg ile beraberdi. Telgrafı arkadaşlarının önüne attı ve "Şimdi, çantada keklik haline geldiler. Müzakerelerinde beni partner olarak kabul ediyorlar" diye haykırdı.

Franz von Popen ve General von Schleicher

Çorabı Almanyanın başına ördüler

Ocak ayının ilk günlerinde Hitler, Brüning ve Schleicher Berlinde iki defa görüştüler. Başbakan teklifini tazeledi. Nazilerin lideri kati bir cevap vermedi. Arkadaşlarıyla istişare ettiğinde, onların da ikiye ayrılmış bulunduğunu gördü. Goebels ve Ro-

---

(*) Bu serinin ilk yazıları "Memleket", "Adam", "Darbeci", "Kitap", "Politikacı", "Steresmann" ve "İktidar Yokuşunda" başlıkları altında AKİS,in 424, 425, 426, 427, 428, 429 ve 430. sayılarında yayınlanmıştır.

ehm teklifin reddini, nazilerin hiç kimseyle uyuşmayıp iktidara tek başlarına gitmelerini, Brüning'in durumunun kuvvetlendirilmemesini istiyorlardı. Strasser ise aksi düşüncedeydi. Cumhurbaşkanlığı için bir seçime gidildiği takdirde Hindenburg'un Hitleri yeneceğini, bunun da prestij kaybına yol açacağını söylüyordu. Bu arada Hugenberg, teklifi açıkça reddetti.

Hitler öyle yapmadı. Başbakanın üstünden, cevabını doğrudan doğruya Hindenburg'a gönderdi. Brüning'in teklifi Anayasaya aykırıydı. Onun için kabul etmelerine imkân yoktu. Ama Mareşal adaylığını koyarsa, seçimlerde naziler kendisini destekleyeceklerdi. İhtiyar Cumhurbaşkanı, cevaba fena halde kızdı. Zira Hitler, Cumhurbaşkanının çevresindeki başka bir entrikacıya, aşağı yukarı Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri durumundaki Otto von Meissner'e, otelinde yaptığı gizli görüşmede bu desteğin şartlarını söylemişti: Hindenburg Brüning'i Başbakanlıktan uzaklaştıracak, bir "Milli Hükümet" kuracak, Reichstag'ı dağıtarak yeni seçimlere gidecekti! Tepesi atan Hindenburg bu desteği istemediğini, seçimlere girip mücadele edeceğini bildirdi.

Ancak Hindenburg'un hiddeti sâdece Hitlere ve kendisinden saydığı Milliyetçilerin şefi Hugenberg'e karşı olmadı. İhtiyar Başkan, işi iyi idare edemedi diye Başbakanından da fena halde soğudu. Bu arada, kendi tavsiye ettiği Brüning ile Savunma Bakanı olan Groener'in artık işine yaramadığını gören Schleicher de Mareşali kışkırtmaktan geri kalmadı.

Mareşalin adaylığı belli olunca, nazi çevreleri bir yeni tereddüde düştüler. Acaba Hitler, ihtiyar Mareşale karşı çıkmalı mıydı? Acaba bir kazanma şansı var mıydı? Acaba yenilgiye uğranılırsa bu, bir çuval inciri berbat eder miydi? Bu konularda her kafadan bir ses çıkıyordu. Nihayet Hitler, bunun göze alınması gereken bir tehlike olduğuna karar verdi ve 22 Şubatta Goebels Führerin adaylığını Spor Sarayındaki bir dev gösteride ilân etti.

Mareşal von Hindenburg

Iskartada bir adam

Bir komedi ve bir kampanya

Bu sırada, inanılmaz bir komedi cereyan etti. Hitler, 22 Şubatta Mareşal Hindenburg'a karşı Almanya Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koyan Hitler alman tebası bile değildi. Avusturyalıydı. Hemen bir çare düşünüldü. Weimar Cumhuriyetini teşkil eden devletlerden Brunswick'in bir nazi İçişleri Bakanı vardı. Bakan Hitleri, Brunswick'in Berlindeki elçiliğine ataşe olarak tayin etti! Bu suretle Hitler otomatik şekilde Brunswick, yani alman tebası oldu. Hâdise, nazilerin iktidara gelişindeki anormal şartların güzel bir sembolüdür. Zira Hitlerin tayini, 22 Şubattan da üç gün sonra, 25 Şubatta akla geldi.

Seçim kampanyası, belki de Almanyada görülen kampanyaların en karışığını teşkil etti. Reichstag'da Goebels çıktı ve Mareşali "asker kaçağı" olmakla suçladı! Nazilerin müstakbel Propaganda Bakanı Cumhurbaşkanına hakaret ettiği için Parlamentodan atıldı. Naziler, Hindenburg'u "Almanyayı felakete sürükleyen barışçı domuzlar"ın temsilcisi olarak ilân ettiler. Seçim harareti içinde bütün ölçüler altüst oldu, her şey inanılmaz hale geldi. çok kimse aklını şaşırdı. Belirli istikametteki gruplar, istikametlerini kaybettiler. Aynı safta bulunanlar birbirlerinden ayrıldılar. Zira ihtiraslar ve hisler bir defa alevlenmişti. Bir protestan, bir Prusyalı, bir muhafazakâr ve bir asker olan Hindenburg'u sosyalistler, sendikalar, Brüning'in Merkez Katolik Partisi mensupları ile liberal ve demokratik orta sınıf partileri desteklediler. Bir katolik, bir avusturyalı, bir eski serseri, bir nasyonal sosyalist, ortadan aşağı sınıfların temsilcisi olan Hitlerin safında ise kendi taraftarlarının yanında kuzeyin varlıklı protestanları, asil Prusyalı Junker'ler, başta eski Veliaht olmak üzere bir takım monarşistler yer aldılar. İki büyük adaya iki başka aday eklendi. Bunların gayeleri seçimi kazanmaktan ziyade ortalığı daha da karıştırmaktı. Milliyetçiler, Hitlerden oy çalacağı ümidiyle Duesterberg adında birini, Komünistler ise Sosyal Demokratların Hindenburg'u tutması karşısında kızgın halde kendi liderleri Thaelmann'ı ortaya attılar. Kızıllar bunu yaparken emri doğrudan doğruya Moskovadan aldılar. Yani alman komünistleri, Hindenburg'a karşı Hitleri tutmayı menfaatlerine daha uygun buldular. Zira, daha başka bir çokları gibi onlar da "Avusturyalı Onbaşı"yı ciddiye almıyorlar ve onu kolaylıkla bertaraf edeceklerinden emin bulunuyorlardı. Nitekim komünistler, Moskovadan aldıkları emirlerle Hitleri iktidar yarışında daha bir çok defalar tuttular.

Naziler, zenginlerden aldıkları paralarla o tarihe kadar görülmemiş çapta bir propaganda kampanyası yürüttüler. Duvarlara bir milyon afiş yapıştırdılar. Sekiz milyon broşür dağıttılar. Gazetelerinden oniki milyon fazla nüshayı bedava yaydılar.

Günde üçbin miting tertiplediler. İlk defa olarak film ve gramofon plâğı kullandılar. Nazilere karşı Brüning de, elinden gelen her şeyi yaptı, bilhassa devlet radyosunu kullandı. Hindenburg, bütün Almanyayı dolaşan Hitlerin aksine sâdece bir defa, radyodan millete hitap etti. Bu güzel, ağırbaşlı, tesirli bir konuşma oldu.

Seçimlerin neticesi

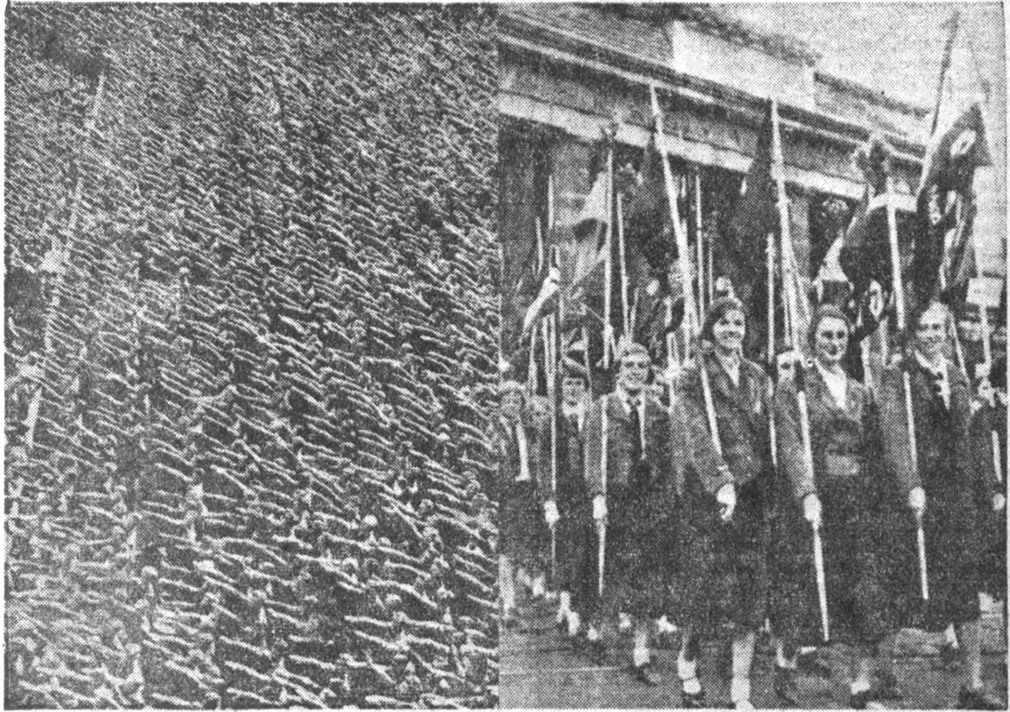
Neticede, Hindenburg lüzumlu ekseriyetten yüzde 4 eksik olarak oyların yüzde 49,6'sını aldı: 18 milyon 651 bin 497. Hitler, 11 milyon 339 bin 446 oy, yani oyların yüzde 30, 1'iyle yetindi. Thaelmann oyların yüzde 13, 2 sine tekabül eden 4 milyon 983 bin 341 oy aldı. Duesterberg ise 2 milyon 557 bin 729'da kaldı.

Seçim, bir ay sonra tekrarlandı. Bu sefer, ekseriyete bakılmıyordu. En çok oyu alan kazanacaktı. Milliyetçiler, kendi adaylarını çektiler ve Hitlerin tarafını tuttular. Buna rağmen Hindenburg yüzde 53'e tekabül eden 19 milyon 359 bin 983 oy aldı, Hitler ise iki milyon taze oyla kendisini kuvvetlendirmiş olmasına rağmen anck yüzde 36, 8'i buldu ve 13 milyonun üstünde oy topladı. Böylece ihtıyar Mareşal mevkiini muhafaza etti. Böylece Almanya da hem aşırı sağı, hem aşırı solu reddettiğini belli ediyordu.

Seçimlerin neticesi, naziler arasında tartışmaları şiddetlendirdi. Bilhassa Strasser dediğinin çıkmış olmasından dolayı bir bakıma memnun nazilerin memleketin idareci kuvvetleriyle temas aramasını istiyordu. Halbuki Hindenburg'un Cumhurbaşkanı seçilmesinden hemen sonra, Mareşalın sevgisini kaybetmiş bulunduğunun farkında dahi olmayan Brüning bir ileri adım attı. Başbakan kabinesini seçim günü topladı ve bütün seçim kampanyası boyunca devlet içinde devlet gibi hareket etmiş nazilerin paramiliter teşkilâtının, S. A.'lar ile S. S.'lerin lağvedilmesi için karar aldı.

Dalavereci Schleicher önce Brüning ile beraber göründü. Sonra, bunda Başbakanı müşkil mevkide bıraktıracak bir fırsat sezdi ve Mareşalın kulağına aleyhte fikirler fısıldadı. Buna rağmen Cumhurbaşkanı Kabinenin kararını tasdik etti ve 14 Nisanda Hitlerin azı dişleri söküldü. Ancak Brüning, nazilerin paramiliter teşkilâtını feshederken bir taktik hatası yaptı, Sosyal Demokratların aynı tip Reichsbanner teşkilâtına ilişmedi.

Roehm ve arkadaşları, 400 bin kişiye yükselmiş S. A. ve S. S. teşkilâtının lağvını tanımamayı, ayaklanmayı teklif ettiler. Onların hepsinden akıllı Hitler, karara boyun eğmenin faydalarını söyledi. Führerin görüşü, temelsiz değildi. İktidar çevrelerindeki iç çekişmeleri, bilhassa Cumhurbaşkanının etrafında dönen entrikaları biliyordu. Schleicher'in Brüning ve kararı aleyhinde vaziyet aldığını, Groener'in ayağını kaydırmak istediğinden haberi vardı. Berlin sosyetesinin maruf kadınları da bu karışık örümcek ağında o taraftan bu tarafa haber taşımak su-

Almanyada görülmemiş bir seçim kampanyası

Bütün gözler kamaştı

retiyle mevkilerini almakta gecikmediler. Kısa zamanda inanılmaz bir dedikodu, tertip, madrabazlık ve kuyu kazma devri alman politika hayatında açıldı. Kimin kimin adamı olduğu, kimin kime çalıştığı belli olmaz hale geldi.

Yenen kelleler

Yenen ilk kelle, Savunma Bakanı Groener'in kellesi oldu. Kelleyi, Schleicher yedi. Hindenburg'un mutemet adamı sağın paramiliter teşkilâtının lağvedilip solunkinin lağvedilmemesini Groener'in marksist ideolojiyi benimsemesine atfetti, Bakanın ziyadesiyle hasta olduğu haberini yaydı, hatta adamcağızın hususi hayatına bile el attı. Groener, yeniden evlenmişti. Evlenmesinden beş ay sonra bir çocuğu oldu. Schleicher Hindenburg'a bunun Orduda çok fena karşılandığını, askerlerin çocuğa devrin meşhur Finli koşucusuna atfen Nurmi adını taktıklarını, Bakanın bütün itibarını kaybettiğini söyledi. Bir yandan da Hitler ve Goebels ile temas ediyor, onlara başka şeyler söylüyor, perdenin arkasından her işi idare ettiğinden emin, dalavere üstüne dalavere çeviriyordu. Yaptığı, tavşana kaç, tazıya tut demekti. Kendini herkesten akıllı sanıyor, Hitleri Hükümete, S. A.'ları Orduya almak istiyordu. Nazi liderini de, onun paramiliter teşkilâtını da böylece kontrol altında tutabileceğini hesaplıyordu.

Groener'in başı, Mayısın başında Reichstag'ta tertiplenen bir mizansenle yendi. S. A.'ların lağvı dolayısıyla Goering Savunma Bakanına fena halde hücum etti. Bakan kendini savunmaya kalktı, fakat nazi sıralarından yükselen küfür ve hakaret karşısında sesini duyuramadı. Hiddetle Meclisi terketti ve doğruca, yardım istemek üzere Schleicher'e gitti. Fakat tertibin içinde bulunan Schleicher kendisine Ordunun da, Başkanın da itimadını kaybetmiş olduğunu, onun için istifası gerektiğini soğuk bir sesle söyledi. Groener, başına gelenlerden dolayı hayretler içinde, Hindenburg'a koştu. Mareşal, bir şey yapamayacağını bildirdi. Bakanın tutunacak dalı kalmamıştı. İstifasını verdi. Şimdi sıra, Brüning'in kellesindeydi.

Brüning'in kellesi, Savunma Bakanınkinden yirmi gün sonra düştü. Başkabakan Prusyalı junker'lerin topraklarıyla alakalı bir kanunu geçirmek isteyince karşısında, kendisine Prusyada geniş bir arazi hediye edilmiş olan Mareşali buldu. Bir yandan Schleicher, diğer taraftan junker'ler Cumhurbaşkanının kulağına Başbakanının komünist olduğunu, marksist fikirlere kapılmış bulunduğunu, yeni tasarının da bunun neticesi sayılmak gerektiğini fısıldıyorlardı. Mayısın sonunda Cumhurbaşkanı Brüning'i çağırdı ve sert bir şekilde istifasını istedi.

Topal Goebbels

Sahiden, ölüsü çıktı!

Böylece, 1932 İlkbaharında Almanya hükümetsiz kaldı.

Von Papen sahnede

Cumhurbaşkanı, Başbakanını yolcu ettiğinin ertesi günü Hitleri kabul etti. Zaten arabulucu Schleicher daha önce nazilerle anlaşmıştı. S. A.'lar hakkındaki yasak kalkacak, Hindenburg Meclis dışı bir hükümeti iş başına getirecek, Reichstag feshedilerek yeniden seçimlere gidilecekti. Mareşal nazi liderinden bu takdirde yeni hükümeti destekleyip desteklemeyeceğini sordu. Hitler, hayatından son derece memnun, destekleyeceğini bildirdi. İktidarın, olgun bir armut gibi ağzına düşmek üzere olduğunu mükemmelen görüyordu.

Gene Schleicher Mareşale, Başbakan olarak sanayi çevrelerinin adamı Franz von Papen'i tavsiye etti. Kendisi perde arkasında kalıp iş çevirmeyi tercih ediyordu. Von Papen Meclis dışından, hemen hemen tamamile aristokratlardan bir hükümet kurdu. Hükümete hemen bir ad takıldı: Baronlar Kabinesi. Bu, Hükümetin itibarının derecesini gösterir! Yeni Başbakan derhal, Hindenburg'un Hitlere verdiği sözü yerine getirdi: Reichstag'ı feshetti. Yeni seçimlerin 31 Temmuzda yapılmasına karar verildi.

Kararı, Almanyada o tarihe kadar görülmemiş şiddette, hatta vahşette bir seçim kampanyası takip etti. Bir yandan naziler, diğer taraftan komünistler açık sokak muharebelerine giriştiler. Sâdece Prusyada 1-20 Haziran arası 461 sokak muharebesi oldu, bunlarda 82 kişi öldü, dört yüz kişi ağır şekilde yaralandı. Temmuzda ölülere 86 kişi daha eklendi. S. A.'ların yapmadıkları rezalet kalmıyordu. Baskı, tedhiş ve zulüm son haddini buldu. Hükümet, çâresiz ve dilsiz, olanları takiple yetiniyordu. Von Papen seçimlerden önceki iki hafta için gösterileri yasak etti. Bunun, havayı değiştirmekte fazla bir faydası olmadı. Zaten naziler, Hitlerin Hindenburg'a vermiş olduğu söze rağmen Papen Hükümetini karşılarına aldılar. Bizzat Hitler Başbakana, kendisini geçici bir idare gözüyle gördüğünü, nazilerin iktidar için mücadele edeceklerini ve ancak Başbakanın kendisi olabileceğini açıkca söyledi. Bu sırada, muazzam kütlelere hitap ediyor, o harikûlâde tâlâkatiyle onları cezbediyor, mitingten mitinge koşuyordu. Bir tek günde, 27 Temmuzda Hitler Brandenburg'ta 60 bin, Potsdam'da 60 bin, akşam da Berlindeki bir stadyumda 120 bin kişiye hitap etti. 100 bin kişi de dışarda, Hitleri hoparlörlerden dinliyordu. Nazilerin bir zafer kazanacakları görülür hale geldi.

Yeni zafer

Gerçekten de, netice bu oldu. Naziler, 107 milletvekilliklerini 230'a çıkardılar. 13 milyon 745 bin oy aldılar. Böylece, memleketin 1 numaralı siyasi partisi haline geldiler. Ancak, ekseriyeti alamadılar. Meclis, 608 milletvekilinden teşekkül ediyordu. Sosyal Demokratlar 10 yer kaybederek 133'e düştüler. Komünistler ise 89 a yükselerek üçüncü büyük parti haline geldiler.

Nazi kampında derhal, iktidarın alındığı havası esti. Hitler 2 Ağustosta Münihte partisi ileri gelenleriyle görüştü, 4 Ağustosta Berline gelerek Schleicher'i gördü ve ona taleplerini tebliğ etti: Başbakan kendisi olacaktı; Prusya Başbakanlığı, Reich ve Prusya İçişleri Bakanlığı, Reich Adalet, Ekonomi, Havacılık Bakanlığı nazilere verilecek, Goebels için bir Propaganda Bakanlığı ihdas edilecekti. Führer, Schleicher'e horoz şekeri kabilinden Savunma

Bakanlığını teklif etti. Buna mukabil Reichstag, Hitlere memleketi kararnamelerle idare etmek yetkisini verecekti. Reichstag bunu kabul etmediği takdirde, feshedilecekti. Bu sırada Goebels hatıra defterine şunları yazıyordu: "Bir defa iktidarı aldıktan sonra onu asla vermeyeceğiz. Bakanlıklardan bizim ancak ölülerimizi çıkarabilirler". Aslına bakılırsa, Propaganda Bakanının bu kehaneti gerçekleşti. Ama, tam 13 sene sonra ve hem Almanya, hem dünya için ne kadar kan, göz yaşı, ıstırap pahasına., Hitler, Schleicher'in yanından nikbin ayrıldı. General Hitleri tanımıyordu ama, Hitler de Generali tanımıyordu.

Zira Schleicher, oyununun tehlikesini gördü. Tutumunu değiştirdi ve Hitlere karşı Papen'i tutmayı daha faydalı buldu. Üç adam 13 Ağustosta bir araya geldiler. Schleicher Hitlere ancak Başbakan Yardımcılığının verilebileceğini söyledi. Papen Başbakan kalacaktı. Nazi lideri bunu hakaret saydı ve söylemediğini bırakmadı. Ya Başbakan olacaktı, ya ciddi vaziyet alacaktı. General, o takdirde işin Hindenburg'a kaldığını bildirdi. Mareşal, Hitleri kabul etti. Görüşme son derece soğuk ve sert oldu. Hindenburg Hitlere, kendisini Başbakan yapmayacağını bildirdi. Zaten cakalı "Avusturyalı Onbaşı"yı ayakta kabul etmiş, söyleyeceğini söyledikten sonra da yolcu etmişti. Hitler, tepesi fena halde atmış halde arkadaşlarının yanına döndü. Elde ettiğini sandığı iktidar gene hayal mi oluyordu?

O akşam naziler, S. A.'larla bir iktidar darbesine girişip girişmemeyi ciddi olarak düşündüler. Çeşitli fikirler ileri sürüldü. Hitler, darbenin aleyhinde bulundu. Meşru yoldan zaferi sağlayabilecekleri ümidini kaybetmiş değildi. Hindenburg'un ve yüksek politika çevrelerinin içinde bulundukları entrika ağı iktidar yolunu en sonda açacaktı. Demokrasiyle idareyi alacaklar, Demokrasiyi ondan sonra rafa kaldıracaklardı. Darbe teşebbüsünden vaz geçildi. Buna mukabil, Meclisteki Merkez Partilerle temasa geçildi. Katolik Merkez Partisinin 73 milletvekili vardı. Naziler onlarla işbirliği yaptıkları takdirde Reichstag'ı kontrol edebileceklerdi.

Bir seçim daha

Meclis 30 Ağustosta açıldı. Merkez Partisi Başkanlığına Goering'i seçmekte nazilerle işbirliği yaptı. Böylece, ilk defa olarak bir nazi Reichstag'ın idaresini ele aldı. Meclis, 12 Eylülde çalışmak üzere toplandı. Durumu gören Papen, Mareşalden Meclisin Anayasaya uygun şekilde feshedildiğini ve yeni seçimlerin yapılacağını bildiren bir imzalı kararname almıştı. Fakat celseye, onu beraberine almaksızın geldi. Tahmini, komünistlerin Hükümet hakkında güven oyu isteyecekleriydi. İçtüzüğe göre, bir tek milletvekili buna itiraz ettiği takdirde güven oyu hemen verilmiyor, tehir ediliyordu. Papen, bir Milliyetçi milletvekilinin buna itiraz edeceğini hesapladı. Onun için de yanına, Hükümetinin programını izah eden konuşmasını aldı.

Gerçekten, komünistlerin lideri Torgler önergesini verdi. Fakat Papenin tahmininin aksine hiç bir itiraz olmadı. Başbakan şaşırdı. Nazi partisi adına Frick, yarım saatlik bir tatil istedi. Celse tatil edildi. Papen, hemen Başbakanlığa birini göndererek Hindenburg'un kararnamesini getirtti.

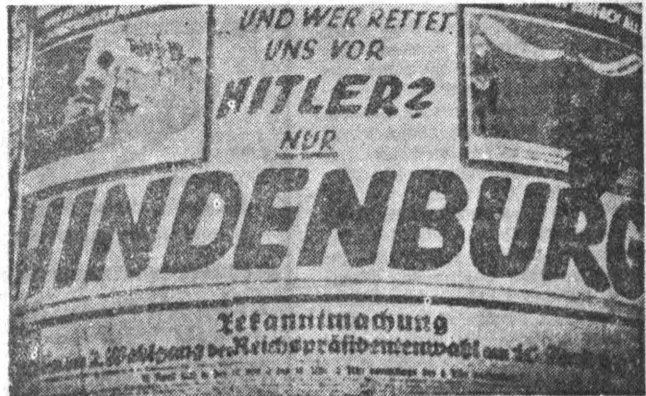
Bu arada Hitler, Meclis Başkanının evinde partisinin Grubunu topladı. Onlar da Papen gibi, bir Milliyetçi milletvekilinin itiraz edeceğini hesaplamışlardı. Zira, komünistlerle aynı istikamette oy vermek istemiyorlardı. Buna rağmen Hitler başka çare görmedi. Papen Meclisi feshetmeden önce, Meclis Papeni devirmeliydi. Zira Schleicher, Başbakanın hazırlıklarını el altından nazilere bildirmişti. Hitler adamlarına komünist takririnin lehinde oy kullanmalarını emretti. Böylece, rejimin düşmanı iki uç Mecliste de elele vermiş oluyorlardı. Taktiğin yürütülmesine, yani Papen Meclisi dağıtmadan Meclisin Papeni devirmesinin teminine celseye başkanlık edecek olan Goering memur edildi.

Celse açıldığında Başbakan, fesih kararını taşımakta kullanılan meşhur kırmızı çantayla arz-ı endam etti. Hemen ayağa kalktı ve kararnameyi okumak için söz istedi. Fakat Goering görmezlikten geldi. Tebessümler içindeki yüzü öteki tarafa dönüktü. Papen, hiddetten kıpkırmızı, çantasından çıkardığı kâğıdı havada sallayarak teşebbüsünü tekrarladı. Başbakanı bütün Meclis gördü, Goering gene görmedi! Tam aksine, derhal güven oyuna geçileceğini bildirdi. Papen hışımla Başkanlık kürsüsüne yürüdü ve fesih kararnamesini Goering'in önüne koydu. Georing aldırmadı bile. Bunun üzerine Başbakan hiç biri Meclis üyesi olmayan Bakanlarıyla birlikte, çıkıp gitti. Meclis, 42'ye karşı 513 ile ademi itimat oyu verdi. Netice alındıktan sonradır ki Goering önünde duran kâğıdı farkeder göründü. Eline aldı ve fesih kararını Meclise okudu. Ama altındaki, Cumhurbaşkanıyla birlikte imzası bulunan zat artık Başbakan olmadığından bunun bir hükm ifade etmediğini söyledi.

Buna rağmen Meclis krizi geçiremedi. Dağılıp yeni seçimlere gitmeyi kabul zorunda kaldı. Zira Almanya, idare edilir halden çıkmıştı. Bir sene içindeki dördüncü seçimlerin 6 Kasımda yapılmasına karar verildi.

Hitler bu son seçimlerden sonradır ki, adeta arka kapıdan Almanyada iktidarın başına geçip oturdu.

(Gelecek yazı : İktidarda - Politikacıların son entrikaları ve "Avusturyalı serseri" Alman Şansölyesi).

Cumhurbaşkalığı için Mareşale karşı onbaşı

At binenin, kılıç kuşananın

Televizyon

Rafa kaldırılan proje

Dünya basını ve radyoları, bitirdiğimiz hafta içinde, amerikalıların birkaç ay önce fırlattıkları Telstar peykinin yardımıyla Amerika ve Afrika kıtaları arasında ilk defa doğrudan doğruya haber ve resim ulaştırılmasının sağlandığını yaydılar. Olayın, teknik yönden taşıdığı önem kadar, sosyal tarafları üzerinde de durulmağa değer. Bu sayede Afrika kıtasının medenî dünyada olup bitenlerle daha yakından ilgisi sağlanacağı gibi, meselâ Kongo, Gana, Kenya olaylarını hür dünyanın daha derinden izlemesine imkân sağlanmış bulunmaktadır. Böylelikle de, yeni kurulan ve gelişmekte olan Afrika devletlerinin Batı ülkeleriyle bağlantılarını sıklaştırmaları, onları kendi cephesine çekmeğe uğraşan Demirperde gerisinin propagandalarına taviz vermemeleri imkânı yaratılmış olmaktadır.

Olayın nekadar geniş etkiler yapabilecek bir güçte olduğunu bilen amerikalılar bu etkilerden faydalanmayı ihmâl etmemişlerdir. Bu arada, tam tersine düşünen bazı kişilerin yarattığı bir durum, konuyla ilgilenenlerin zihnini kurcaladı. Bilindiği gibi, Türkiyede uzun süredenberi televizyon konusunda çalışmalar yapılmakta, yurdun bu medeniyet aracına kavuşabilmesi için gerekli şartların neler olduğu araştırılmaktadır. Hattâ, bu çalışmalardan haberi olan birtakım Alman, Japon ve Hollanda firmalarının hükümete etüd mahsulü ve incelenmeğe değer teklifler getirdikleri, bunların içersinde çok cazip görülenlerin de bulunduğu bilinmektedir.

Bütün bu çalışmalar, Beş Yıllık Plânın bir hükmüyle, maalesef akamete uğramağa mahkûm bulunmaktadır. Sonradan gelecek hükümetler bu hükme aynen uyarlarsa - ki bunun aksini düşünmek plânın uygulanmıyacağını kabul etmek demektir- Türkiyede televizyonun gerçekleşmesi 1967 yılının da ötesine atılmış olacaktır. İşin en üzücü yönü, Devlet Plânlama Teşkilâtının bu hükme varırken öne sürdüğü gerekçedir. Bu gerekçeye göre, televizyonun Türkiyede kurulması hâlinde, hiç değilse ilk başlarda, bundan sâdece büyük şehirler faydalanacak, nüfusun büyük kısmını teşkil eden küçük şehirler ve kasabalarda oturanlarla köylüler bundan faydalanamıyacaklardır. Bu maksatla milyonların harcanması ise Anayasadaki "sosyal adalet" prensiplerine aykırıdır.

İlk bakışta haklı ve yerinde gibi görünen bu gerekçenin nekadar çürük bir esasa dayandığını ve plândaki maddelerin işten anlayanların görüşleri kaale alınmaksızın hazırlandığını anlayabilmek için televizyonun mahiyetine ve dünyadaki gelişmesine bir göz atmak kâfidir.

Milyonlara hitap eden buluş

İngiliz Baird ile Amerikada yerleşen Zworikin tarafından önce mekanik metodlarla geliştirilmiş, sonraları elektroniğin ve bilhassa tüp imalindeki tekniğin ilerlemesiyle tamamiyle elektronik metodların uygulanmasına başlanmış olan televizyon yayınında taşıyıcı ortam olarak çok yüksek frekanslı -çok kısa dalgalı- radyo dalgaları kullanılmaktadır. Bu dalgalar saniyede çok sayıda gönderilen televizyon işaretlerinin, ulaştırılması için çok uygun bir ortam teşkil etmektedir. Ancak, vericinin anteninden yayınlanmasındaki özellikleri bakımından daha az frekanslı normal radyo dalgalarına nisbetle bu dalgaların mahzurları da bulunmaktadır. Bu mahzurların başında, televizyon dalgalarının sâdece birbirini görebilen iki nokta arasında alınıp verilebilmesi gelmektedir. Bu yüzden ancak büyük şehirlerin dış mahallelerine kadar iyi yayın yapabilmek kabil olmakta, bu takdirde bile anteni çok yüksek kuleler üzerine kurmak gerekmektedir. Bilhassa memleketimiz gibi ârızalı ve yüksek dağlarla kaplı ülkelerde çok sık ve güçlü televizyon röle istasyonları kurmaksızın, radyoda olduğu gibi, memleketin en ücra köşelerine yayın yapmak imkânı yoktur. Bunun ise, bilhassa röle istasyonlarının tamamen dövizle sağlanabileceği düşünülürse, yüz milyonu bulan dövize ihtiyaç göstereceği âşikârdır.

İkinci bir husus, bir televizyon alıcısının, normal bir radyo alıcısına nisbetle dört - beş katı pahalı malolmasıdır. Bilhassa son yıllarda televizyon gösterici ekran tübünde yeni imâl metodlarının bulunması; devrelerin montajında daha çok "printed circuit", yani izole bir levha üzerine fotokopi suretiyle basılmış devrelerin kullanılmasıyla alıcıların fiyatı geniş ölçüde ucuzlatılmışsa da, yine de bugünkü maliyetle 1500 - 2000 liranın altına inilmesi kabil olmamaktadır. Bu durumda D. P. T. ilgilileri, bu fiyattaki cihazların -röle istasyonları şebekesi kurulsa bile- pek az vatandaş tarafından satın alınabileceğini kabul etmişlerdir.

Oysa ki tatbikatta durum hiç de böyle değildir. Bugün radyo -pahalılığına rağmen- çok popüler ve yaygın bir ihtiyaç maddesi haline gelmiştir. Radyo ticaretiyle uğraşanların ısrarla belirttikleri husus ise, üstü başı yırtık pırtık, geçimi ancak boğazlarına yeten kişilerin bile bir cihaz edinebilmek için dişlerinden tırnaklarından para arttırdıkları, önce bu parayla ucuz modelde bir cihaz aldıkları, aradan bir yıl bile geçmeden ellerinde radyolarıyla gelerek, daha pahalısını almak üzere değişmek istedikleridir.

Diğer taraftan, normal bir mantıkla düşünülürse, televizyon şebekesi yapılmazdan önce televizyonun yalnız büyük şehirlere inhisar ettirilmesinde de "sosyal adalet" yönünden önemi olan herhangi bir mahzur bulunmadığı anlaşılır. Çünkü, eğer mantığımızı öteki yönde zorlarsak, meselâ birçok kasabalarda ve köylerde kanalizasyon bulunmadığı için büyük şehirlere de kanalizasyon yapılmaması gerekir. Bu tarzdaki bir düşünüş şekli ise çok yanlış ve tehlikelidir.

Gerçekte bütün ileri ülkelerde de önce büyük şehirlerde televizyon istasyonları kurulmuş, sonra bu istasyonlar birbiriyle irtibatlandırılmış, nihayet şehirler dışındaki bölgelere de yayın yapabilecek şekilde bir televizyon şebekesi meydana getirilerek, televizyonun bütün memlekete maledilmesi sağlanmıştır. Buna rağmen bugün televizyonculuğun en ileri gittiği İngilterede, hattâ bu tekniğin vatanı Amerikada bile televizyon yayınlarının dinlenemeyeceği, "gölge düşen" bölgeler mevcuttur. Ancak o ülkelerde bu durum "sosyal adalet" ilkeleriyle hiç karıştırılmamakta, olsa olsa tekniğin gerektirdiği şey yapılmaktadır.

Eğitim

Dokunulmazlığı olan konu

Cinsî eğitim, genel eğitimin önemli bir kolu, hatta ana kolu olarak, bugün artık dokunulmaz, ağza alınmaz bir konu olmaktan çıkmıştır ve hemen her yerde, büyük halk topluluklarına mal edilmek üzere işlenmektedir. Bu büyük değişikliğin tarihi nihayet bir elli yıla dayanır. Yani insanlar, cinsel konularda duydukları şeylerin bir ayıp olmayıp tabiatın bir olayı olduğunu, fakat çoğalma işinin de tıpkı beslenme işi gibi bir eğitime muhtaç bulunduğunu ancak şu son elli yıl içinde düşünmeğe başlamışlardır.

Cinsiyetle ilgili konularda ilk eğitici, ilk öğretmen, anne ve babadır. Halbuki bu kaçınılmaz ödevi pek az anne ve baba yerine getirmektedir. Ödevden kaçarken de, çocuğa yalnız birşey öğretmemekle kalmayıp onu "dışardan bulunan tehlikeli başka öğretme hevesliler"ne terketmektedirler. Anne ve babanın görevden kaçmaları boşuna değildir. Onlara küçükken yardım edilmemiştir ki onlar da bu konuda çocuklarına yardımcı olabilsinler. Bazı kelimeleri söylerken kızarır bozarırlar, utançlarını da çoğu zaman çocuğun sorularını duymazlıktan gelerek veya daha da fenası, bu sorulara "yasak konu" "ayıp konu" damgasını vurarak, gizlemeğe çalışırlar. Halbuki mesele, büyüklerin kendi meseleleridir. Sağlam ve sıhhatli her çocuk, anne ve babasına, kardeşi veya komşu çocuğu ile arasındaki cins farkını, çocuğun nasıl dünyaya geldiğini, anne veya baba olmanın özelliklerini soracaktır. Soruları utanılacak soru olarak vasıflandırmamız, onların bize vaktiyle böyle takdim edilmiş olmalarından ötürüdür. Cinsî hayata çirkin ve pis birşey yaptığına inanarak giren kimse, uzun zaman, çocuğun'un "temiz" kalması kompleksi içindedir, hatta birçok anne ve babalar çocuklarının en mâsum meraklarını, meselâ vücutlarının diğer yerleri gibi cinsel organlarını da ellemelerini büyük bir ahlâksızlık olarak görür, bundan bir nevi tiksinti duyarlar. Bu, aslında kendi kendilerine karşı, bir türlü hazmedemedikleri hareketleri yapmaktan ötürü, duydukları bir tiksintidir. Çocuk cinsî konularla, kendi vücudu ile gerçekten ilgilenir, ama bu, onun tek merakı değildir. Çocuk çıplakken, meselâ çıplaklığı düşünür. Biraz sonra giyinince, aldığı yeni kitapla meşgul olur, okumaya, resim yapmaya dalar, çıplakken aklına gelen şeyleri - eğer bunları, çocuğu tahrik etmiyecek şekilde, normal olarak cevaplandırmışsanız - unutur. Onun bu merakını akıllıca, istenilen yöne çevirmek hiç de zor değildir.

Anne ve babanın durumu

Cinsî konularda çocuğa uzun boylu konferans çekmenin mânası yoktur. Hele, konferans çekme korkusu tamamen yersizdir. O, zaman zaman size sorular soracaktır. Belirli yaşlarda soracağı bu soruların nasıl cevaplandırılacağı, her anne ve babanın kolaylıkla okuyup anlıyabileceği birçok broşür ve el kitaplarında mevcuttur. Bu kitaplar, bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini, gebeliği, aybaşını, babanın rolünü ve daha bunun gibi birçok soruları çok kolay, sevimli ve tabiî şekilde anlatmıştır. Yapacağınız iş, bunları çocuğa tabiî bir seslе, usûlünce anlatmaktır. Bu öğretici kitapları size, aynı zamanda, kullanacağınız kelimeleri de öğretmektedir. Siz önce bunların ayıp olmadığına dair kendi kendinizi inandırırsanız, işiniz çok daha kolaylaşır. Çünkü çocuk sizi utanmadan dinliyecektir. Ama soruları cevaplandırmak kadar önemli birşey de, evde yaratılacak havadır. Anne ve baba arasındaki sevgi ve anlayış, cinsî meselelerin hisle beraber yürüdüğü kanaatini çocuğa aşılıyacak ve onu her türlü tehlikeli tecrübeden, kötü hareketlerden kurtaracaktır. "Hisle beraber yürüyen cinsî münasebet güzel birşeydir". Çocuk meseleyi bu yönden görmeye alışmalıdır. Elbette ki, temiz bir sofrada güle eğlene yenilen yemekle, ayaküstü, kabaca atıştırılan yemek insanın üzerinde aynı etkiyi bırakmaz. Eğer anne ve baba çocuklarıyla arkadaş olmasını bilmişlerse, çocuk zaman zaman onlara bu tip soruları muhakkak soracaktır. Çocuk hiç soru sormadan büyümüşse, bir vesile ile, meselâ âdet olduğu zaman, onu karşınıza alıp, gene kitaptan öğrendiğimiz şekilde ve çocuğun yaşına göre konuşmanız gerekebilir.

En önemli birşey de, değişik cinsteki çocukları, bebek yaşlarından itibaren birbirlerini, çıplak görmeye alıştırmak, bunu tabiî olarak banyo saatinde veya çocuğun altını değiştirirken yapmaktır. Anne ve babanın, yatak odasında soyunurken acele kapıyı kapatmaları doğru bir hareket değildir. Buna mukabil, anne ve babaların, çocuklarını koyunlarında yatırmaları, dizlerinde zıplatmaları, çok dar pantalonlar giydirmeleri, cinsî münasebeti kendi aralarında çirkin bir şekilde konuşmaları, başkalarını cinsî konularda tenkit ederken çocukların yanında birden seslerini alçaltmaları doğru değildir. Ana ve babanın çocuklara çıplak görünmeleri ne kadar tabiî ise, tahrik edici bazı ufak tefek temaslarda bulunmaları da o kadar tehlikelidir.

Bir yünlü tayyör

Ucuz ve şık

Bilgili bir cinsî eğitim, ilgisizlikle tatbik edilemez. Anne ve babalar çocuklarının içten gelen hareketlerini kınamadan izlemek ve çocuklara doğru yolu göstermek zorundadırlar. Pek çok çocuk, işittiğini öğrendiğini tatbik etmek ister. Özellikle aynı cinsten çocuklar, bu meseleleri aralarında daha kolay konuşur ve böylece bazı tecrübelerle, homoseksüalitenin ilk tohumlarını atmış olurlar. Çocuklar oyun oynarken, oyunlarını, müdahale etmeden, uzaktan veya kendilerine söyleterek izlemek gerekir. Şiddet göstermeden ve fazla önem vermeden bazı oyunlara mâni olmak lâzımdır. Çocuğun ilgisini baş-

ka yere çekmek, başka oyun bulmak en iyi yoldur.

Yanlış bir zihniyet

Kız çocuk kız gibi, oğlan çocuk oğlan gibi büyütülmelidir, fakat bunda da fazla ileri gitmemelidir. Kadın - erkek eşitliği cinsiyet farkını tanımamak şeklinde kabul edilirse, çocuklar ilerde mutlu bir yuva kuramazlar. Kadın, erkek gibi meslek veya iş hayatına hazırlanacaktır ama, kadın gibi giyinmekten, ölçülü, iyi şekilde süslenmekten sakınmamalı, illâki güreş edip erkek arkadaşını yenmek iddiasını beslememelidir. Oğlan çocuğun evine yardımcı olması, evdekilerle arkadaşlık edip onlarla gezmesi de kız çocuk halleri almasına sebep olmamalıdır. Oğlan çocuğu, gerekirse, arkadaşlarıyla döğüşmesini de becermelidir. Ama yalnız süslenen kızlar veya yalnız kuvvet gösterisine, erkeklik numaralarına özenen oğlan çocuklar, çağımızın insanları olamazlar, eksiktirler. Bu eksiklikler, bir takım cinsî bozukluklarla da kendisini gösterecektir. Annelerin dikkat edecekleri en önemli bir nokta da, cinsî haklar bakımından, kız ve oğlan çocuklara eşit muamelede bulunmaktır. Oğlan çocuklarına şaka yollu kız peşkeş çeken anneler, ya yollarda sarkıntılık etmeyi kendilerine hak ve bir erkeklik vasfı bilen çocuklar yetiştirirler, ya da küçük yaştan onlara bir ürkeklik, kadına karşı korku, yaklaşamama hissi aşılamış olurlar. Kız çocuklarına bu konuda yapılan korkutucu ikazlar da onları cinsî soğukluğa götürebilir veya onlarda aşağılık duygusunun uyanmasına yol açabilir. Konu artık dokunulmazlığını kaybetmiştir ama, yersiz şakalara gelmiyecek kadar da ciddi ve önemlidir.

Rüzgâr gibi geçmese..

Jale CANDAN

Geride bıraktığımız hafta içinde, Ankarada en çok konuşulan meselelerden biri de "cinsî eğitim" meselesi oldu. İstatistik bilginin yetersizliğine rağmen herkes, "zorla ırza geçme" olaylarının arttığına inanıyordu. Gazeteler veryansın ettiler. Kadınlar harekete geçtiler. Tabii Senatör Sıtkı Ulayın hazırladığı ve zorla ırza tecavüz suçuna idam cezası isteyen kanun teklifi, Ankara Radyosunda bir açık oturumda tartışıldı. Bütün bu tartışmalar sonunda, idam cezası isteyenlerle istemeyenler bir noktada birleştiler: Büyüklerin de küçüklerin de cinsî eğitimden geçirilmesi zarureti.. Öyle zannediyorum ki, büyük fırtınadan yanımıza kalacak kâr da budur. Gerçi bu noktada kolayca birleşenler meseleye kolayca bir çözüm yolu bulmaktan çok uzaktırlar. Çünkü cinsî eğitimi yalnız başına yürür bir dâva gibi görmek ve yalnız başına yürütmek gerçekten de imkânsızdır. Meselâ, köyün bu konuda da dâvası bambaşkadır. Orada kızı ya satın almak, ya da kaçırmak gerekiyor. Gelenekler ekonomik faktörlerle birleşmiş, bir kördüğüm olmuştur. Kasaba ve küçük şehirlerimizde, yanlış anlaşılmış, yanlış anlatılmış din telâkkileri, değil bilime ve yeni anlayışa, hattâ insafa ve sağduyuya karşı da kör ve sağırdır. Büyük şehirlerimizde durum daha da karışık görünüyor: Kadın - erkek münasebetlerini ve bütün cinsî meseleleri bambaşka yönlerden değerlendiren değişik yapıda halk toplulukları buralarda âdeta kucak kucağa yaşamaktadırlar. Bunlar arasında bir standart cinsî eğitim anlayışı kurmak ancak moral ve ekonomik kalkınmayı içine alan toplum kalkınması ile, zamanla mümkündür. Ne var ki bugün, hiç olmazsa küçük çevrelerde, halk eğitimi, ruh sağlığı merkezleri ve özellikle okul kanalı ile hemen işe başlamak, bir standart cinsî eğitim dâvasının ilk tohumlarını atmak da mümkündür. Ankarada bir kolejin yaptığı gibi, kız - erkek karışık öğretim sistemine geçmek belki düşünülebilecek kolay çârelerden biridir.

Okullarda kız ve erkek çocukların beraberce katılabilecekleri sosyal faaliyetler de şarttır. Faaliyetler yaz aylarında da devam ettirilmeli ve pratik, basit çâreler düşünülerek her okul, yazın, bir çocuk ve gençlik klübu haline getirilmelidir. Beraber çalışıp beraber eğlenmesini öğrenen çocuklar hayata daha güzel, daha rahat ve tatmin edilmiş şekilde hazırlanacaklardır. Kız çocuğun yalnızca bir "dişi" olarak yetişme kompleksinden ve erkek çocuğun kıza yalnızca bir "dişi" gözü ile bakma zaafından kurtulması ancak birbirlerini daha yakından tanıyıp arkadaşlık etmekle mümkün olacaktır. Kız - erkek, kadın - erkek münasebetlerinde yersiz bir baskı ve insafsız yasaklar, hiç şüphe yok ki bugüne kadar yalnız yüz kızartıcı tecavüz olayları üzerinde değil, aynı zamanda toplumun huzurunu bozan ve sonucu itibariyle kadın haklarını baltalayan, kadını, sokağa çoğu zaman muhafızla çıkma durumuna düşüren ufak tefek sarkıntılık olayları üzerinde de kötü bir rol oynamıştır.

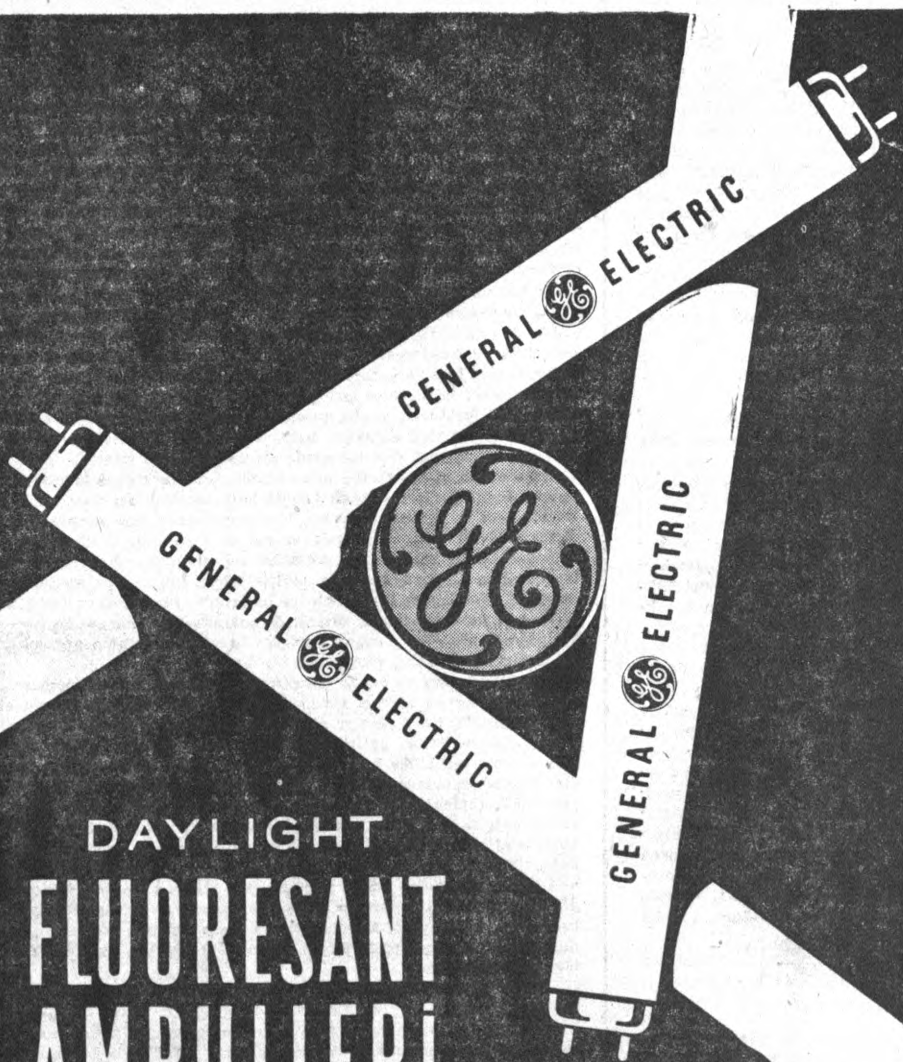
Cinsî eğitime önce büyüklerden, anne ve babadan, öğretmenden başlamak da şarttır. Konferanslar, öğretici filmler ve özellikle güzel özetlenmiş, iyi hazırlanmış küçük broşür ve cep kitapları bu konuda çok aydınlatıcı olacaktır. Şu sırada elimde minimini bir broşür var. Bir kadın derneği - Kadınlar Dayanışma Birliği İstanbul Merkezi - tarafından yayınlanmış, olan bu broşür, anne ve babaları çocuklarının cinsiyet konusu ile ilgili problemlerini aydınlatmak üzere verilmiş seri konferanslardan özetlenmiştir. Meselâ bu kitapçık yarım saat içinde kolaylıkla okunmaktadır. Cebe, çantaya girecek, her yere taşınacak kadar küçüktür. Bu tip komprime bilgiler, iyi verildiği zaman, umudun üstünde faydalı olur, ilgi toplar. Çünkü bunlarda herkes kendi meselelerini bulur.

Bir cinsî eğitim meselesinin böylece, önemle ortaya atılması gerçekten iyi olmuştur ama, rüzgâr gibi geçmese...

Moda

Tuzu biberi..

Modanın, esası yanında bir de teferruatı vardır ki bu, çoğu zaman, işin tuzu biberidir ve kadınları bir hiçle modaya uyma imkânına kavuşturur. İşte bunlardan birkaçı : Pomponlar modadır. Bir yün şapkanın tepesine, bir örgü eşarpın iki yanına, yakaya kürkten, yünden, fötrden, tweed kumaşından pomponlar yapabilirsiniz. Tweed'den, mantonum kumaşından yapılmış çocukvâri külâhlar, şapkalar, örgü, kürk ve kumaş kalpaklar, türbanlar, fötr şapkalardan çok daha fazladır ve soğuk kış günlerinde pratik olacağından da başı eşarpla örtme âdetini ortadan kaldıracaktır. Siyah - beyaz yanyana veya beraber, zevkle kullanılmaktadır. Örgü şeklinde birbirine geçirilerek sarılan siyah ve beyaz sıralı inciler, zebra gibi siyah - beyaz çizgili kürk veya kürk taklidi kumaş ceketler, blûzlar, yakası beyaz kürk taklidi kumaşla kaplı şık bir belden sıkmalı siyah dra - trençkot Parisli büyük terzilerin defilelerinde gerçekten ilgi toplamıştır. En ağır ipekli gece mantosuna bir sade trençkot manzarası veren, beli kemerle sıkılmış, yakası şal biçimi kürkle işitılmış, yeni, "çalışan kadın tipine uygun süs" prensibi pek tutulmuştur. Böylece, en ağır, pırıltılı kumaşları erkekvâri bir kupla sadeleştirmek de o nispette göz almaktadır.

Faat - 5930 — 523

Haberler

Dil Bayramı

Bitirdiğimiz haftanın en önemli olayını Dil devriminin 30. yıldönümünün kutlanması teşkil etti. Türk Dil Kurumu, iki aydan beri üzerinde titizlikle çalıştığı kutlama törenini başarıyla uyguladı. Gerçi beklenen ilginin toplandığı söylenemez ama, bunda Türk Dil Kurumuna bir suç da yüklenemez. Tören için ismen 1500 dâvetiye gönderen bir Kurum bundan başka bir şey yapamazdı.

Kutlama, çarşamba günü saat 9,30 da Anıt-Kabirdeki saygı duruşuyla başladı ve Devrim Şehitlerine bir buket konuldu. Tören Dil - Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunda saat 10.30 da başladı. Törende Millet Meclisi Başkanı **Fuat Sirmen**, Millî Eğitim Bakanı **Prof. Şevket Raşit Hatipoğlu**, Çalışma Bakanı **Bülent Ecevit**, Devlet Bakanı **Necmi Ökten**, Ankara Vali ve Belediye Başkanı **Nuri Teoman**, Tabii Senatör **Ahmet Yıldız**, profesörler, Dil Kurumu üyeleri, gazeteciler, Ankaradaki Orta Öğretim kurumlarından temsilci olarak gelen öğretmen ve öğrenciler vardı. Toplantıyı Kurum Başkanı **Banguoğlu** bir konuşmayla açtı. Sonra Cumhurbaşkanı **Cemal Gürselin**, Kurumun onur defterine özel olarak yazdığı yazı okundu. Millî Eğitim Bakanı **Şevket Raşit Hatipoğlu, Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu, Dr. Niyazi Akı, Prof. Dr. Hasan Eren, Doç. Dr. Bedia Akarsu, Şemsi Kuseyri, İhsan Ada, Şeyda Güley** konuştular. M.T.T.B. adına konuşan genç, konuşmasıyla ileri bir gerici olduğunu ispat etti. Dinleyicilerin protestosuyla karşılandı ve başta Ecevit olmak üzere bir çok dinleyici salonu terkettiler. Kurum yöneticilerinin soğukkanlı davranışları, önceden kararlaştırılmış olduğu anlaşılan bu hareketin öncülerini maksatlarına ulaştırtmadı.

T.D.K. nın yıldönümünde Gürsele armağan veriliyor

Her yıl bir adım daha..

Sergiler

Törenden sonra önce Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesindeki kitap sergisi açıldı. Bu sergiyi Sanatsevenler Klübündeki ve Türk Kültür Derneklerindeki sergilerin açılması takip etti. Sergilerde Kurumun 30 yıl içinde yayınladığı kitaplar ve çalışmalar gösteriliyordu. Türk Kültür Derneğinin düzenlediği Halk Kitapları sergisiyle Dil Kurumunun sergisi yanyana ve içiçeydi. Böylece, bu iki devrimci kurum, birlikte çalışmanın ilk ürününü de vermiş oluyorlardı. Türk Kültür Derneği Genel Merkezinin bu münasebetle düzenlediği tören de canlı ve içten oldu.

Kokteyl

Aynı gün saat 17'de Türk Dil Kurumu binasında resim sergisi açıldı ve bir kokteyl verildi. Kuruma ilk gelen Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel oldu. İki saatten fazla kalan Gürsel, çeşitli konular üzerinde konuştu ve Ankara Radyosuna özel bir demeç daha verdi. Kokteylde Senato Başkanı **Suat Hayri Ürgüplü**, Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu, Devlet Bakanı **Hıfzı Oğuz Bekata** ve Necmi Ökten, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri **Nâsır Zeytinoğlu, Munis Faik Ozansoy**, Devlet Tiyatrosu sanatçıları, gazeteciler, yazarlar, şairler, hikâyeciler, romancılar vardı. Koktely çok kalabalık oldu. Genellikle başarılıydı.

Kokteylde en çok kalabalık, Başkan Gürselin çevresinde toplanmıştı. Başkan herkesle ayrı ayrı ilgilendi, konuştu, herkese takıldı. Güler yüzlü olunmasını tavsiye etti.

Geç saatte dağılan kokteylle birlikte Dil Bayramının 30. yıldönümü töreni de sona erdi.

Ankara

Perdeler açılıyor

Bu satırlar AKİS'te çıktığı gün başkentin bütün tiyatroları yeni bir mevsime girmiş, perdelerini açmıya başlamış olacaklardır. Son yıllara kadar Ankaradaki bütün tiyatro hareketleri Devlet sahnelerinde başlayıp gene o sahnelerde bittiği için mevsimleri açıp kapamak da Devlet Tiyatrosuna düşerdi. Ama birkaç yıldır bu harekete özel tiyatrolar da katılmaya, kendi imkânlarına göre, birşeyler eklemeğe başladılar. Bir avuç genç sanatçının kurduğu "Birleşmiş Oyuncular", Meydan Sahnesinde, ötedenberi 1 Ekimde başlıyan mevsimi, iki hafta geriye alarak, 15 Ekımde açarken, İstanbuldan akın eden başka özel topluluklar Mayıs sonunda kapanan mevsimi Temmuz sonlarına kadar sürdürmekte güçlük çekmediler.

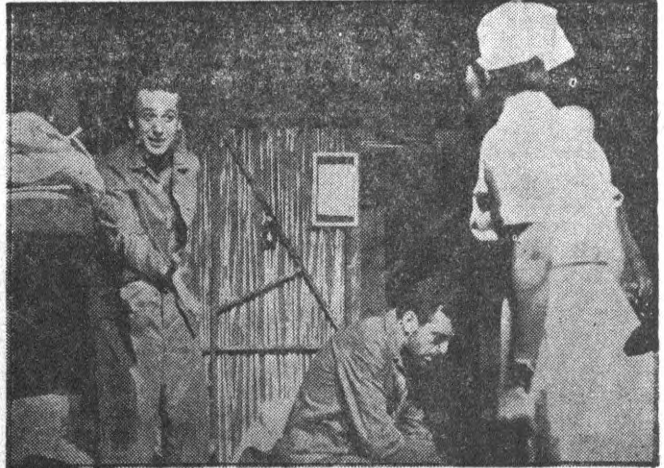
Bununla beraber Ankarada büyük seyirci topluluğunun gözleri, ne olursa olsun, gene beş sahne üzerinde Dram, Komedi, Opera, Operet, Bale ve Çocuk Tiyatrosu bölümleriyle, çeşitli kolda zengin bir sanat faaliyeti olan Devlet Tiyatrosunun üzerindedir. Devlet Tiyatrosu yeni mevsime 30 Eylül akşamı, ilkin Küçük Tiyatronun perdesini açarak girecektir. Kurulduğu günden 27 Aralık 1947 den- bu yana on beşinci yılını doldurmaya hazırlanan Küçük Tiyatro, 16. mevsimine de, her mevsim olduğu gibi, gene telif bir oyunla başlayacaktır: Çetin Altanın "Mor Defter"i. Onu, 1 Ekim akşamı, Georg Büchner'in "Woyzeck" ve "Leonse ile Lena" sıyla Yeni Sahne; 2 Ekim akşamı Edward Albee'nin "Amerikan Rüyası" ve Başar Sabuncunun "Kargalar"ı ile Oda Tiyatrosu; 3 Ekim akşamı Gerhard Hauptmann'ın "Rose Bernd"iyle Üçüncü Tiyatro; 4 Ekim akşamı Giuseppe Verdi'nin "Il Trovatore"siyle Opera: 6 Ekim akşamı Anton Çekofun "Vişne Bahçesi" ile de Büyük Tiyatro takibedecektir.

Bu arada Büyük Tiyatroda, 5 Ekim akşamı, tekrarlanacak Eugene O'Neil'in "Ay Herkese Gülümser"i repertuvar oyunlarının münavebe ile alınacağını, 8 Ekim başlıyacak "Les Sylphides", "The Rake's Progress" ve "Les Patineurs" de haftalık Bale temsillerinin devamedeceğini göstermektedir.

Açılan perde

Ankaranın tek ve sevimli özel tiyatrosu olan Meydan Sahnesi, 15 Eylülde perdesini açmakla mevsime Devlet Tiyatrosundan önce girmiş oldu. Tiyatroyu özlediği anlaşılan Ankara seyircisini de birdenbire -ve pek erken- serinleyen havalarla beraber, sevdiği, bağlı olduğu güzel bir alışkanlığa yeniden kavuşturdu. İlk temsil gecesi küçük salonu tıklım tıklım dolduran seçkin seyirci topluluğunun her hali bu özleyişi açığa vuruyordu.

Meydan Sahnesini kuran ve faaliyetini devam ettiren bir avuç sanatçı topluluğunun kendine seçtiği ad, "Birleşmiş Oyuncular" topluluğudur. Ama bizdeki her "birleşme" çok geçmeden "ayrılma"lar bu toplulukta da farkedilmektedir. Geçen mevsim Mahir Canova ile kopan halkayı, bu mevsim, Adalet Ağaoğlu ile bir yenisinin takibettiği, ilk temsil akşamı eski güzel program dergisi yerine dağıtılan ve içinde oynanan oyunun rol dağıtımıyla sanatçıların resimlerinden başka birşey bulunmayan, küçük blok-nottan anlaşılıyordu. Buna üzülmemek elden gelmiyor. Çünkü, her genç topluluğun tecrübeli bir sahneye koyucunun yönetimine ihtiyacı olduğu kadar, repertuvar, yayım ve tanıtma işlerini düzenleyecek, yürütecek, ehliyetli bir dramaturga, idareciye de her zaman ihtiyacı vardır.

Meydan Sahnesinde "Aceleci Kalb"

"Açılır besmeleyle dükkânımız.."

Bereket versin "Birleşmiş Oyuncular" topluluğunda "ayrılmalar" gibi yeni "katılma"lar da var. Kuruluşundanberi toplulukla ilgisini ve bağını kesmemiş, sadece askerlik ödevini yerine getirmek için bir mevsim Ankaradan uzaklaşmış olan Kartal Tibet, tekrar arkadaşlarının arasına dönmüştür. Onun yanısıra, geçen mevsim sonlarındanberi, Meydan Sahnesinde görülen ve bu topluluk içinde çok daha başarılı faaliyetiyle dikkati çeken Yılmaz Gruda "Birleşmiş Oyuncular"a artık devamlı olarak katılmış gibidir. Hem, bu sefer, değerli bir unsur olan eşi Tolga Tigini de beraber getirmiş olarak.

Nerde o eski usturalar

(Rıfat Ilgazın mizah hikâyeleri, İstanbul Tan Matbaası 1962, 96 sayfa 250 kuruş)

Türk mizah edebiyatı son yıllarda geliştikçe gelişti. Zaten köklü bir geçmişi olan ve Nasrettin Hocadan İncili Çavuşa kadar inen Türk mizahı, son yıllarda gerçekten başarılı örneklerini verdi. Aziz Nesin bu sahada rakipsiz bir ad olarak ortaya çıktı. Onun hemen peşinde ise, başta Rıfat Ilgaz olmak üzere, hiç değilse sekiz on yazar geliyor.

Bilhassa "Hababam sınıfı" adlı hikâyeler dizisi ile dikkati çeken Rıfat Ilgaz, daha sonra yayınladığı "Bizim Koğuş" adlı, hastalık günlerini anlatan hikâyeleriyle de şöhretini iyice sağlamlaştırdı. Uzun yıllar önce şiirin altın çağının başlangıcında gerçekçi şiirler yazan, ama pek başarılı olamayan Rıfat Ilgaz, inişli çıkışlı hayat hikâyesi içinde, mizah edebiyatına girerek tam yerini bulmuş oldu. Artık günümüzün en iyi mizah yazarlarından biri olarak, durmamacasına yazıyor. Aziz Nesininki kadar olmamakla beraber, yaygın bir şöhrete ulaşan Rıfat Ilgazın son kitaplarından biri, "Nerde o eski usturalar"dır.

Rıfat Ilgaz, daha önce muhtelif dergilerde ve gazetelerde yayınlanmış olan ve hayatın acı - tatlı yanlarını anlatan onbeş gerçek hikâyesini bu kitapta bir araya getirmiş. İnsan bunları okurken kâh gülüyor, kâh düşünüyor. Akıcı bir dile, kılçıksız bir üslûba sahip olan Rıfat Ilgazın, kitabındaki hikâyelerden bir tekini örnek vermek yeter. Kitaba da adını veren "Nerde o eski usturalar" hikâyesinde Rıfat Ilgaz, bir mahalle berberinde başından geçen sakal tıraşının hikâyesini anlatıyor. Berber, bilindiği gibi çok konuşan berber tipi. Üstelik de beceriksiz. Hep o eski günlerin özlemi içinde. İki lâfının biri "nerde o eski usturalar, nerde o eski sabunlar, nerde o eski kayışlar, nerde o eski kan taşları"dır. Bir sakal tıraşı boyunca yazarın kesmedik, çizik çizik etmedik yerini bırakmaz. Yüzünü çeteleye çevirir. Bir yandan da, durmadan konuşur ve kendisinden başka kimsenin konuşmasına da imkân vermez.

Hikâye kısaca, bu. Konu şöylece yukarda yapıldığı gibi ele alındığında, insan ister istemez, "canım ne var bunda da mizah hikâyesi olacak?" diye düşünebilir. Ama, galiba mizah yazarlığı da işte bu noktadan başlıyor. Mizah yazarı, hemen hergün başımızdan geçen alelâde olayları kâğıda dökerken ustalığını gösteren insandır. Rıfat Ilgaz da bunlardan biri. Basitin basiti bir takım konuları almış, bunları kendi mizahçı yanıyla birleştirmiş, kâğıda dökmüş. Okuduğunuzda, "sahi yahu, bu böyle de yazılabilirdi" diyorsunuz.

Rıfat Ilgaz, şiirde olduğu gibi, mizahda da gerçekçi bir yazardır. Kitaptaki hikâyelerin konularını hep günlük hayattan almıştır. Onu okurken, gülümsemenin yanında zaman zaman acı tebessümler de beliriyor. Yazarın ustalığı da buradan geliyor.

Metin And

Kavuklu Hamdinin pişekârı

Kavuklu Hamdiden Üç Orta Oyunu

(Derleyen Metin And, Forum yayınları 5, Doğuş Matbaası Ankara 1962, 292 sayfa 500 kuruş)

Metin And, Bale, Tiyatro, Karagöz, Orta Oyunu gibi güzel sanat kollarıyla yakından ilgili, bu işleri kendine dert edinmiş bir kişidir. Hali vakti de son derece yerindedir. Gitmiş, yabancı memleketlerde bu tip sanatların öğrenimini yapmış, incelemelerde bulunmuş. Zaman buldukça da sık sık yurt dışına çıkıyor, incelemelerde bulunuyor. Şimdiye kadar, çeşitli kitaplar yayınladı, karınca kaderince birşeyler yapmaya, birşeyler yaymaya çalıştı. Mânevi olduğu kadar, maddi imkânları da geniş olan bu genç adamın Forum Yayınları arasında yer alan son kitabının adı "Kavuklu Hamdiden Üç Orta Oyunu" dur. Eski Türk sahne sanatlarına çok düşkün olan Metin And, artık tarihe karışmış olan Orta Oyunu konusunda, bu oyunun büyük ustalarından ve çağımıza en yakın olanlarından Kavuklu Hamdinin "Büyük Hoca, Fotoğrafçı, Eskici Abdi" adlı oyunlarını yazılı belge olarak bir araya toplanmış. Gerçek bir sanatkâr titizliği ve hassasiyetile toplanan bu üç Orta Oyununun bir arada yayınlanması sırasında, Metin And, bu üç oyunun başına ondört sayfalık bir de Orta Oyunu incelemesi koymuş. Böylece ortaya, en sonunda beş de fotoğraf bulunan 292 sayfalık bir eser çıkmış.

Bugün artık pek tatbik kabiliyeti kalmayan Orta Oyunu, eski Türk Güzel sanatlarından biri olarak, üzerinde bilhassa araştırıcıların uzun uzun durması gereken bir sanat koludur. Metin And da bu konuda kendi üzerine düşeni yapmış. Kitabının başında yer alan ondört sayfalık "Orta Oyunu Üzerine" başlıklı yazı, bu, zamanını ve zeminini yitirmiş sanat türümüz konusunda geniş bilgi veriyor. Kitapta ayrıca, Orta Oyunu konusunda başvurulabilecek geniş bir de bibliyografya var. Yerli ve yabancı, bu konuya eğilmiş hemen herkesin yazdıklarını gösteren bibliyografya da ayrıca bir hizmettir.

Forum Yayınları arasında yer alan ve "P.K. 131 Ankara" adresinden temin edilebilecek olan eser, konuyla ilgisi bulunanların mutlaka okuması gereken tipte, ciddi bir çalışmanın ürünüdür.

Boks

Yumruk ve silah

«Kötü Adam" Charles Sonny Liston, etrafını saran kalabalığa baktı, sonra iri gövdesinden hiç de beklenmiyen yumuşak bir sesle:

"— Eğer halk, geçmişi unutup da bana iyi bir fırsat verecek olursa, ben de iyi insan, iyi bir şampiyon olacağım" dedi.

Olay, 26 Eylül gecesi Chicago'da, meşhur Comiskey Parkında geçiyordu. Geçmişin "Kötü Adam"ı Charles Sonny Liston, bu sözlerden bir kaç dakika evvel çok parlak bir şekilde dünya ağır sıklet boks şampiyonu olmuştu. Maçı o gece 35 bin kişi, 782 bin 500 dolâr ödiyerek seyretti. Fakat, seyircilerin pek de kazançlı bir iş yaptıkları söylenemez. Çünkü maçın, başlamasıyla bitmesi bir oldu. Sonny, rakibi Patterson'u birinci raundun 2.06 ncı dakikasında nakavt etmişti. Böylece Liston — Patterson maçı, Dünya ağır sıklet boks tarihinin en kısa süren üçüncü maçı oldu. Tarihin en kısa maçı Tommy Burns — Jem Roche maçıdır. Tommy Burn, rakibi Jem Roche'u 1908 yılında Dublin'de, 1.28 dakikada yenmiştir. Joe Louis ise, 1938'de Max Schelling'i, Comiskey maçından ancak iki saniye daha kısa bir zamanda yenebilmiştir.

Bu kadarını, doğrusu Sonny bile beklemiyordu. Maçtan bir hafta evvel North Aurora'daki eski bir koşu meydanında antrenmanını yaparken, kendisini görmeye gelen gazetecilere, Patterson'u beşinci rauntdan evvel nakavt edeceğini söylemiş ve rakibinin, kroşelere baş vurması halinde, iflâhını keseceğini sözlerine ilâve etmişti. Eski koşu meydanının etrafı polisle sarılmış durumda idi. Kampa, pazar günlerinden başka ziyaretçi kabul edilmiyordu. Pazar günleri ise, antrenmanları seyredenlerden adam başına 89 sent giriş parası alınıyordu. Sonny, kampa çok yakın bir yerde, "Hollyday İn" isimli lüks bir motelde antrenörü, menajeri, doktoru, bakıcıları ve eşiyle beraber oturuyor, bütün gün çalışıyor ve akşamları devamlı surette işleyen dört televizyonundan birisinin önüne geçip istirahat ediyordu.

Bir Dünya boks şampiyonu namzedinin antrenmana giderken eşini beraber götürmesi ilk defa görülüyordu. Ama Liston, her sabah ayaklarının ucunda yükselerek kendisini öpen Geraldine'siz yapamıyor, çok küçükken anasının yanında aradığı huzuru şimdi Geraldine'de buluyordu.

King - Kongun basın toplantısı

«Kötü Adam", "1 numaralı polis düşmanı", "Âfet", "Dev" gibi lâkaplarla anılan ve Mirror dergisinin meşhur spor yazarı Dean Parker'ın "bu adam bir şampiyonluk maçına girmeye lâyık değildir" diye bahsettiği Charles Sonny Liston aklına koymuştu: Dünya ağır siklet boks şampiyonu olacak ve ondan sonra kendisi hakkında Dean Parker gibi düşünenlere cevap verecekti. Fakat antrenman yerinde tertiplenen basın toplantısında Sonny henüz şampiyon değildi ve içindeki ikinci adamı dışa vurmak cesaretini gösteremedi. Hatta nâzik bile sayılmazdı. Bir saatten fazla beklettiği basın mensuplarına bir koka - kola ikram etmeyi dahi düşünmedi. Kapıdan içeri sığabilmek için başını eğdi, gazetecileri görmüyormuş gibi, yalnızmış gibi odanın ortasına yürüdü. Adam daha çok, basın toplantısı yapmak üzere terbiye edilmiş bir King - Konga benziyordu. Dar paçalı pantalonunun üzerindeki bol sveteri, geniş omuzlarının, kuvvetli göğsünün ve atletik vücudunun kudretini gizliyemiyordu. Siyah yüzü, acı yeşil sveterle daha bir koyulaşmıştı. Saçlarını kısacık kırptırmıştı. Çok ince ve belirsiz bir hat halindeki bıyığı, mora çalan dudaklarını daha iyi meydana çıkarıyor, burnu insana Mısır piramidlerini hatırlatıyordu. Adamın konuşmadığını gören gazeteciler biraz hayret, biraz da dehşet içinde birbirlerine baktılar. Nihayet içlerinden biri:

"— Hey Sonny, işler nasıl gidiyor? Ne var ne yok?" dedi.

Sonny, bu tip sorulara her zaman, gözlerinin hain ifadesini değiştirmeden, ancak bir homurtu ile cevap verirdi. Fakat bu sefer öyle yapmadı. Soru sahibine doğru yürüdü ve dünyaya meydan okuyan bir pozla korkunç derecede büyük ellerini sallayarak, kendinden emin, neşeli, mutlu bir sesle cevap verdi:

"— İşler yolunda gidiyor. Eğer Patterson bugün önümdeki kum torbasının yerinde olsaydı ve yumruklarımın tadını tatsaydı, herhalde bir revanş maçı için garanti istemekte böyle acele etmezdi."

Bu sözleri acayip, korkunç bir kahkaha takip etti. Eski gangsterin kafasından belki de bazı kötü şeyler geçmişti.

Liston dinleniyor
Garip şampiyon

13 yaşındaki çete reisi

New - York'un, Seattle'ın ve New-Orleans'ın zenci mahallelerinde yaşayan yetişkinler için erişilmez hayal ve bu karanlık dünyadan dışarı çıkabilmenin tek yolu bir boks şampiyonu olmaktır. Bu gençlerin idealleri, muhteşem Cadillac'larının direksiyonunda fotograf imzalayan Joe Louis'ler, Sugar Ray Robinson'lar, Floyd Patterson'lardır. Birçok olaylar bunlara, bir zencinin, etrafındaki duvarı ancak yumruğunun kuvveti ile yıkabileceğini ve ancak o zaman renginin esaretinden kurtulabileceğini öğretmiştir. İşte bu kara yıldızlar semasında şimdi sırasını bekleyen, Charles Sonny Liston'dur.

Charles Sonny Liston, eğer yanılmıyorsa, 8 Mayıs 1933 yılında doğduğunu söylemektedir. Babası, Arkansas pamuk tarlalarında, gündelikçi olarak çalışır ve birbirini takip eden iki evlilikten dünyaya gelmiş olan 25 çocuğunu geçindirmek için çırpınırdı. Ama bu işi daha çok kuvvetli elleriyle çocuklarını döverek, onları çalıştırarak başarır, küçük kabilesine ancak kuvvet ve korku gibi vasıtalara dayanarak hâkim olabilirdi. Charles, 13 yaşına geldiği zaman, annesinin dayaktan bıktığını anlamıştı. Onu tarifsiz şekilde seviyor, ona yaşanabilecek bir hayat verme iştiyaki içinde binbir plân ku-

ruyordu Herhalde annesi de oğlunun bu duygularına inanmıştı. Beraberce Saint - Louis'ye kaçtılar. Charles'ın niyeti adam olmaktı, bir okula yazıldı. İlk gün çocuklar, onun köylü şivesi, eski elbiseleri ve çok uzun kollarıyla alay ettiler. Charles dövüşmek zorunda kaldı ve hemen, kendini okulun dış kapısında buldu. Ertesi gün aynı şeyi tekrarlamaya lüzum kalmadı. Etrafında bir sürü çocuk toplanmıştı. Charles kendini bu çetenin reisi olarak buldu. Fakat bu çete reisliği, çok geçmeden Jefferson City'deki ıslahhanede sona erdi. Islahhaneyi, 18 yaşına geldiği zaman hapishane takip etti. Charles Liston silâhlı bir arbedeye karışmıştı. Böylece 18 ay Missouri memleket hapishanesinde yattı. Ona "Sonny" adını bu hapishanede taktılar.

Sonny'nin bundan sonraki günleri boks etmek ve polis karakollarında, hapishanelerde düşünmekle geçti. Şampiyonluk maçından evvel 34 maça girdi ve 33'ünü kazandı. Bunlardan 24 tanesi nakavtla sonuçlanmıştı. Fakat bu başarıları yanında Sonny'nin, adını "Kötü Adam"a çıkaran bir de "kötü kişi" cetveli mevcuttur. Sonny 15 defa tevkif edildi, ömrünün üç seneye yakın bir kısmını kapalı kapılar arkasında geçirdi. Evlenince Philadelphia'ya yerleşti, ıslah-ı nefs etmek istedi. Gerçekten de, bir süre rahat durabildi. Ama bu sefer de toplum onu rahat bırakmadı. Her şüpheli olayda onun ismi ortaya atıldı. Bütün çalışmalarında, başarılarında geçmişi eşelendi. "Kötü Adam" damgasını yiyen Sonny, içinden çıkmaya uğraştığı batağa yeniden itilmek istendi. Gerçi boks dünyasında Liston, kötü geçmişi olan tek insan değildir. Rakibi Patterson da hayatının bir süresini ıslâhhanelerde geçirmiş, fakat şampiyon olunca toplumun sevgisini kazanmış, derhal evlenmiş ve mazisini unutturabilmişti. Patterson bugün üç çocuk babasıdır. Bankada da hatırı sayılır miktarda parası vardır.

Kötü adam: Sonny Liston

Toplumun kurbanı

Liston'un demir yumrukları

Silâhtan kuvvetli

Toplumsal hatalar

Liston, o geceki maçta rakibini ilk raundda nakavt etmiş, parlak bir zafer kazanmış ve 350 bin dolar para almıştır. Önünde çok açık, umut dolu bir gelecek vardır. Fakat o, maçın sonunda yalnızca "iyi adam", "iyi şampiyon" olmak arzusundan bahsetmiştir. Bir ara, rakibini öldürmek korkusuna kapıldığını ve buhran geçirdiğini de anlatan Liston, Kötü Adamın bile içinde bir iyilik aşkı bulunduğunu, onu hep kötülüğe itenlerin suratına haykırmıştır. Patterson'u kurtaran tatmin mekanizması, belki Liston'u da kurtaracaktır. Bu, sporun bir rehabilitasyonu olarak ele alınabileceğini de ispat edecek kudrette bir tecrübe olacaktır. Liston'a lisansını vermeyen ve onun maçı, Madison Square Garden'de yapmasına engel olan New-York Atletizm Komisyonu, şampiyonluğunu kabul ettikten sonra acaba adamı affedecek midir? Toplum geçmişe mi, yoksa geleceğe mi daha çok önem verecektir? İşte Liston, şampiyonluk maçının sonunda bu soruyu ringe kadar götürmüştür.

İŞ